

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zemědělská fakulta

Katedra cestovního ruchu v Táboře

Bakalářská práce

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodní podnikání – cestovní ruch

Využití hornické historie města Jihlavy pro rozvoj cestovního ruchu

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Marie Hesková, CSc.

Autorka:

Petra Kulhánková

Tábor 2006

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma „Využití hornické historie města Jihlavy pro rozvoj cestovního ruchu“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu literatury.

Tábor, duben 2006

Kulha du Ková'
.....

Poděkování

Děkuji doc. Ing. Marii Heskové, CSc. za odbornou pomoc a vedení při zpracování diplomové práce. Rovněž děkuji tiskové mluvčí magistrátu města Jihlavy Bc. Janě Novotné a zaměstnancům některých kulturně historických objektů v Jihlavě, kteří byli ochotni mi poskytnout informace a podkladové materiály nezbytné pro vznik této práce.

Tábor, duben 2006

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zemědělská fakulta
Katedra cestovního ruchu
Akademický rok: 2004/2005

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra KULHÁNKOVÁ**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Obchodní podnikání - cestovní ruch**

Název tématu: **Využití hornické historie města Jihlavy pro rozvoj cestovního ruchu.**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Navrhnout způsob využití hornické tradice města Jihlavy v produktech cestovního ruchu.

Metodický postup:

1. Studium odborné literatury.
2. Provedení analýzy hornické tradice.
3. Návrh využití tradice v produktech cestovního ruchu.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární přehled, 3. Použitá metodika, 4. Vlastí práce, návrhy na propagační materiál, 5. Závěr, 6. Resumé v Aj, 7. Použitá literatura, 8. Přílohy.

Rozsah práce: 30 - 40 stran
Rozsah příloh: dle potřeby
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

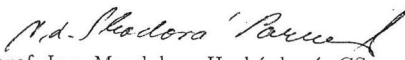
Seznam odborné literatury:

- Lednický, V.: Technické památky v cestovním ruchu. VŠB Ostrava, 2004.
Maršák, M.: Putování za technickými památkami. Praha: Olympia, 1981.
Novotná, D. a kol.: Technické památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha: Olympia, 2004.
Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2. díl. Praha: Libri, 2002.
Horner, S., Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Praha: Grada, 2003.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Marie Hesková, CSc.
Katedra cestovního ruchu

Datum zadání bakalářské práce: 15. března 2005

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2006

prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.
děkanka

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
studijní oddělení
VANČUROVA 2904 390 01 TÁBOR

doc. Ing. Marie Hesková, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 15. března 2005

Obsah

1	Úvod	2
2	Literární přehled	3
2.1	Cestovní ruch a jeho rozvoj	3
2.2	Marketing cestovního ruchu	4
2.2.1	Event marketing	5
2.3	Technické památky	5
2.3.1	Využití technických památek	6
2.4	Technické atraktivita cestovního ruchu	7
2.5	Hornictví na území České republiky	8
3	Použitá metodika	9
4	Hornické památky Jihlavska – historie a současnost	11
4.1	Historie Jihlavy spojená s hornictvím	11
4.1.1	První období (1240 – 1420)	12
4.1.2	Druhé období (1450 – 1620)	13
4.1.3	Třetí období (1670 – 1783)	14
4.1.4	Novodobé pokusy o obnovu hornictví (19. a první polovina 20. století)	17
4.2	Památky dokládající hornictví	19
4.2.1	Kostelík sv. Jana Křtitele	19
4.2.2	Jihlavské horní právo	20
4.2.3	Muzeum Vysočiny	21
4.2.4	Některá naleziště a kutiště	22
4.2.5	Mincovny	25
4.2.6	Jihlavské podzemí	25
4.3	Projekty vytvořené v minulosti ke zvýšení povědomí o hornické tradici	27
4.3.1	Naplánované nebo uskutečněné projekty	27
4.4	Koncepce cestovního ruchu města Jihlavy	31
4.5	Marketingový výzkum	32
4.6	Navrhované produkty	35
4.6.1	Pěší turistika	36
4.6.2	Cykloturistika	38
4.6.3	Návrhy na rozšíření projektu „Jihlava – královské horní město“	39
5	Závěr	41
6	Resumé	42
7	Použité zdroje	43
8	Seznam příloh	45

1 Úvod

Obecně je známo, že naše země oplývá spoustou kulturních a historických památek. Každý si však pod pojmem historická památka představí hrad nebo zámek, a málokoho napadne, že mezi takové památky patří i památky technické. Ačkoli jsou tyto památky dosti opomíjené, získávají poslední dobou stále větší popularitu a stále více lidí si uvědomuje význam takovýchto staveb, strojů, zařízení, výtvorů atd. Pozornosti se technickým památkám dostává právem, neboť mnohdy ukazují život lidí v minulosti lépe než hrady a zámky. Stávají se cenným svědectvím o podílu prostých lidí na rozvoji techniky a o šikovnosti našich předků. Mezi takové památky patří např. sklárny, větrné i vodní mlýny, mosty, dopravní trati i prostředky, klobouky a fezy, obuv, hudební nástroje, staré hutě a hamry, zlatokopecké sejpy, pozůstatky po dolování atd.

A právě pozůstatků po dolování a památek s hornictvím souvisejícím má město Jihlava, jakožto jedno z nejstarších měst Českých zemí, v jehož okolí se těžilo stříbro, poměrně hodně. Ačkoli bylo napsáno již mnoho publikací o využití ať již nefunkčních, či stále ještě fungujících technických památek, nepyšní se tyto památky na Jihlavsku vysokou návštěvností.

Základním cílem této práce by tedy mělo být zmapování hlavně hornických památek v nejbližším okolí Jihlavy, zjištění jejich stavu a zařazení do produktů cestovního ruchu, bude-li to možné.

V roce 2004 patřil turistický region Vysočina mezi pět nejméně navštěvovaných regionů v České Republice¹. Přesto podle statistik Turistického informačního centra zájem o Jihlavu vzrůstá. Ve srovnání s rokem 2002, kdy TIC navštívilo 10.608 návštěvníků, v loňském roce jeho služeb využilo již 14.565 návštěvníků. Zvýšený zájem je také o návštěvu vyhlídkové věže sv. Jakuba.

Dobře zvolená marketingová strategie využití technických památek Jihlavska, zvláště připomínek hornictví a zlaté éry stříbrných dolů, v produktech cestovního ruchu by mohla přispět nejen ke zvýšení návštěvnosti těchto památek, města i regionu, ale výrazně by přispěla k propagaci Jihlavy samotné. Strategie zaměřená na hornické památky by mohla vytvořit identitu města založenou na tradici staré několik stovek let.

¹ Výzkum České centrály CR o návštěvnosti jednotlivých turistických regionů zveřejněný na webových stránkách www.czechtourism.cz

2 Literární přehled

2.1 Cestovní ruch a jeho rozvoj

Cestovní ruch můžeme podle Boučkové [1] chápat jako pobyt mimo místo trvalého bydliště. Po dobu cestování dochází tedy k uspokojování potřeb mimo běžné prostředí a zejména též ve volném čase.

Pro uspokojování potřeb musí být k dispozici dostatečné množství přírodních či uměle vytvořených objektů cestovního ruchu.

Zejména rozvoj cestovního ruchu vyžaduje kromě dostatečně rozvinuté materiálně technické základny splnění několika důležitých podmínek. Jsou to podmínky:

- ekonomické
- sociální
- politické

Jiní autoři např. Petřů [9] uvádějí podmínky rozvoje cestovního ruchu tyto:

- ekonomické
- ekologické
- demografické
- pracovní
- materiálně-technické
- administrativní

Obě autorky se však shodují na tom, že cestovní ruch je spojován s využitím volného času, s rekreací a hlavně s poznáváním.

2.2 Marketing cestovního ruchu

Boučková [1] dále vykresluje cestovní ruch jako odvětví s rychlými změnami. Označuje marketing v tomto oboru za velice důležitý k přizpůsobování se rychlým změnám. Trh cestovního ruchu se stává členitější a komplexnější a je třeba hledat nové a nové „výklenky“ v nabídce, zavádět lepší služby a lépe volit způsob působení na potenciální segmenty zákazníků tak, aby podniky cestovního ruchu mohly lépe obstát v širokém spektru konkurence.

Pro úspěšný boj s konkurencí je zapotřebí využít lokální přednosti dané destinace, aby mohl být boj s konkurencí úspěšný. Lednický [6] dále zmiňuje tzv. teorii shluků, což je „...geografická koncentrace vzájemně spjatých organizačních celků schopných vytvořit konkurenční výhodu tvorbou komplementárního produktu jedinečného typu...shlukování zájmů jednotlivých podnikatelských subjektů i prvků nepodnikatelské povahy dává šanci vytvořit originální regionální produkt.“²

Tato kooperace a vzájemné doplňování služeb na území regionu je realizací klasického mixu „4P“ a jeho modernější podoby „4C“ (viz tabulka1). Klasický marketingový mix „4P“ můžeme dále rozšířit o 3P: materiální prostředí (physical evidence), lidé (people), procesy (processes). Pro cestovní ruch je nutné přidat ještě prvky, jako je tvoření balíčků (package), naprogramování (programming), partnersví a spolupráci (partnership). [6]

tabulka 1 Srovnání základních prvků marketingového mixu „4P“ a „4C“

„4P“	„4C“
Produkt (Product)	Potřeby a přání spotřebitele (Consumer wants and needs)
Cena (Price)	Náklady na uspokojení potřeb a přání spotřebitele (Costs of satisfy consumer wants and needs)
Komunikace na trhu (Promotion)	Komunikace tvořící dialog mezi producentem a spotřebitelem (Communication)
Distribuce (Place)	Pohodlí nákupu (Convenience to buy)

Pramen: Lednický, V. Strategie využití technických památek...[6]

² LEDNICKÝ, V. Strategie využití technických památek...[6]. strana 46

Navíc by tato spolupráce měla realizovat zásady označované jako „5C”. Označení zásad pochází z francouzštiny. Tyto zásady mají zaručit vysokou úroveň poskytovaných služeb. Jsou to [11]:

- **Caractere** – charakter, osobnost, jedinečnost hostitelského subjektu
- **Courtoise** – zdvořilost hostitelů
- **Calme** – klid a pohoda pobytu
- **Charme** – půvab regionu daný přírodou nebo výtvoř lidské činnosti (kulturní krajina, stavby apod.)
- **Cuisine** – gastronomické pochoutky, jež vychází nejen z tradice regionu, ale mohou reprezentovat i širší nabídku národních pokrmů

2.2.1 Event marketing

„Pod pojmem event marketing rozumíme zinscenování zážitků stejně jako jejich plánování a organizování v rámci firemní komunikace. Tyto zážitky mají za úkol vyvolat psychické a emocionální podněty zprostředkované uspořádáním nejrozmanitějších akcí, které podpoří image firmy a její produkty.“³

2.3 Technické památky

Technické památky označuje docent Mazáč [7] ve své publikaci jako podskupinu kulturních památek. Kulturní památky pak stručně charakterizuje takto: „...předmět, jev, lidské dílo vzniklé v minulosti, jehož historicko – dokumentární hodnota je tak významná, že je celospolečenským zájmem jeho zachování.“⁴

Samotný pojem technická památka je charakterizován v § 2 zákona č. 22/1958 Sb. Mazáč [7] definuje technické památky těmito slovy: „Nejobecněji vzato rozumíme těmito památkami taková lidská díla, která dokládají vývoj techniky, vědy a výroby v historii společnosti (jejich rozmanitých základních forem a užití v různých oblastech

³ ŠINDLER, P. *Event marketing Jak využít emoce v marketingové komunikaci*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2003. str. . ISBN 80-247-0646-6

⁴ MAZÁČ, J. *Technické kulturní památky* [7] strana 5

společenského života a různých společenskohistorických podmínkách) a jejichž kulturní hodnota je takového stupně, že je v zájmu společnosti jejich trvalé uchování.“⁵

Mazáč [7] dále ve svém díle říká, že nejde pouze o pracovní prostředky, ale že do této kategorie řadíme i „... souhrn zkušeností, znalostí, způsobů a dovedností, které v minulosti sloužili k výrobě hmotných statků pro uspokojování materiálních potřeb lidí, ovládání přírody a usnadnění styku mezi lidmi.“⁶

Jednoduše řečeno lze technické památky chápat jako veškeré nástroje, které lidem pomáhají jak fyzicky tak psychicky bojovat se silami přírody.

2.3.1 Využití technických památek

Mazáč [7] ve své publikaci uvádí zpřístupnění technických památek jako nejintenzivnější způsob jejich využití. Má-li technická památka oslovit co nejširší okruh veřejnosti, musí být již při její rekonstrukci pomýšleno na to, jakým způsobem bude objekt prezentován. Tyto objekty mohou být zpřístupněny jako:

- a) prohlídkové objekty předvádějící původní výrobní funkci
- b) prohlídkové objekty v klidu
- c) zpřístupněné samoobslužné objekty

a) Prohlídkové objekty předvádějící původní funkci

K tomuto účelu se nejlépe hodí budovy zachovalé, u kterých se zachovala i produkční zařízení a které po drobné opravě či rekonstrukci mohou plně obnovit svou činnost. Tyto objekty se mohou stát i ekonomicky výhodné z pohledu cestovního ruchu, jsou-li situovány v turisticky atraktivním území.

b) Prohlídkové objekty v klidu

U objektů, u kterých se nedochovalo funkční zařízení a nebo není k dispozici v plném rozsahu, se může využít dvourozměrných materiálů jako jsou mapky, plánky, obrázky, fotografie, video záznam, aj.

⁵ MAZÁČ, J. *Technické kulturní památky* [7] strana 6

⁶ MAZÁČ, J. *Technické kulturní památky* [7] strana 6

c) Zpřístupněné samoobslužné objekty

Tyto objekty jsou spíše pozůstatky budov např. historické cihelny, vápenky, pozůstatky důlní činnosti, torza vysokých pecí, aj., u kterých lze instalovat informační panely se základními údaji o historii, funkci a významu objektu. Pro větší názornost mohou být doplněny schématem výroby, situací, řezem, půdorysem, případně ideální rekonstrukcí objektu.

Pokud se zachovala pouze samotná budova se zlomkem technického zařízení a jsou předpoklady pro její zpřístupnění jako prohlídkového objektu v klidu, lze též uvažovat o zřízení muzeální tématické expozice. Ta může být zaměřena na funkci objektu a jeho historický vývoj. Tématická expozice v muzeu však nedosáhne takového stupně působení na návštěvníky jako je autentické pracovní prostředí původní dílny nebo továrny. Proto je vždy lepší usilovat o rekonstrukci technického zařízení a obnovit jeho produkční nebo technickou funkci památky. Takové prostředí návštěvníkům poskytne příležitost, aby na sobě zkusili tvrdé podmínky, ve kterých pracovali a žili lidé minulých generací.

Samoobslužné naučné stezky mají využití převážně v rekreačních a chráněných krajinných oblastech. Takovou stezkou prochází návštěvník sám a informace čerpá z informačních tabulí, kterými je stezka vybavena. Lze též využít stručný průvodcovský text s očíslovanými zastávkami, které jsou vyznačeny v terénu.

2.4 Technické atraktivity cestovního ruchu

Vedle technických památek existují i technické atraktivity. Technické atraktivity lze definovat takto: „Je to stavba, technické zařízení nebo technické řešení jedinečné nebo zajímavé svým provedením, vztahem k okolním stavbám, velikostí, historickým nebo současným významem, designem apod. a stávající se tak cílem pro návštěvníky.“⁷

Rozdíl mezi technickou památkou a technickou atraktivitou lze tedy spatřovat ve využití této stavby, zařízení apod. v současnosti. Zatímco technická památka se již k práci nevyužívá, technická atraktivita může být stále ke svému původnímu účelu využívána.

⁷ PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. *Výkladový slovník cestovního ruchu*, Česká republika: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002.

2.5 Hornictví na území České republiky

„Počátky hornictví na území našeho státu lze datovat již do doby kamenné. Pravěký člověk si zajišťoval stavební materiál pro svá primitivní obydlí, později i pro výstavbu hradišť. První výrazný rozkvět hornictví nastal v době bronzové a později v době železné. Již staří Keltové tavili na našem území železné rudy, jak nasvědčuje nález malých, tzv. vlčích pecí u Berouna. Další vzestup hornictví nastal díky rýžování a později i hlubinnému dobývání zlata a cínu, později i stříbra. O tomto rozmachu svědčí i vydání prvního horního zákoníku Jihlavského horního práva roku 1249 králem Václavem I. a kutnohorského horního zákona *Ius regale montanorum* Václavem II. roku 1300. S různými výkyvy, vzestupy a úpadky, se hornická činnost na našem území úspěšně rozvíjela až do 90. let 20. století, kdy byla zahájena likvidace rudného a útlum nerudného a uhelného hornictví“⁸

⁸ KONVIČKA, V. *Vítejte na stránkách hornictví*. [on line], 15.2.2006 <<http://www.hornictvi.info/start.htm>>

3 Použitá metodika

Jedním z cílů této práce je zmapování veškerých objektů spojených s hornickou historií města Jihlavy.⁹ Proto bylo nutné shromáždit veškeré informace týkající se této problematiky. Informace byly čerpány z historických průvodců, tématicky zaměřených internetových stránek, knih a informačních brožur města Jihlavy. Po prostudování byly vybrány objekty, které s touto historií souvisí a následně byl vytvořen seznam podle kterého bylo provedeno terénní šetření. Šetřením byly eliminovány objekty nevyužitelné k cestovnímu ruchu. Byly to převážně objekty zničené lidskou činností nebo povětrnostními podmínkami a nebo byly turisticky neatraktivní.

Vybrané objekty spojené s hornickou historií jsou převážně technickými památkami, proto bylo také nutné nastudovat literaturu o technických památkách a jejich využití pro cestovní ruch.

Jednoduchým dotazníkem a osobním dotazováním bylo provedeno šetření o znalosti této problematiky nejen Jihlavanů.

Marketingový výzkum, který byl proveden, měl za úkol vymezit potencionální segment spotřebitelů – tedy návštěvníků zajímajících se o hornické tradice v Jihlavě. Úkolem dotazníku bylo odhalit zájem občanů o hornickou historii a tradici města Jihlavy.

Základní myšlenkou, kterou přineslo toto šetření, je, že nové produkty cestovního ruchu by se měly více zaměřit na mladé a aktivní lidi a na návštěvníky příjezdějící do Jihlavy. Pro nevyužití technické památky navrhnout turistické a cyklistické trasy vedoucí přes místa bývalých kutišť.

Město Jihlava vytvořilo v roce 2005 projekt, který by měl rozšířit využití turistického a volnočasového potenciálu města a zároveň prohloubit znalosti občanů města a návštěvníků o hornické historii města. Tento projekt s názvem „Jihlava – královské horní město“ byl prostudován a na jeho základě byly předloženy návrhy na doplnění a rozšíření projektu (viz kapitola 4.6.1).

V příloze je pak vytvořen návrh propagačního materiálu (prospekty, průvodce), jenž byl též jedním z cílů této práce.

⁹ Fotodokumentace viz příloha č. 1

Po prostudování příslušné literatury byly stanoveny následující pracovní hypotézy:

- Hornické památky Jihlavy a jejího okolí mají povětšinou charakter technických památek, které jsou v CR často opomíjené a málo atraktivní.
- Hornické památky zahrnují staré doly a štoly, které budou z bezpečnostních důvodů nepřístupné a tudíž v CR nevyužitelné.
- Město Jihlava se již o tuto problematiku v minulosti začalo zajímat, dokonce byla vytvořena jedna naučná stezka.
- Informační centrum města Jihlavy dosud nemá k dispozici žádný propagační materiál, který by se zabýval danou tematikou.
- Hornické památky a připomínky hornictví nejsou koncentrovány v jednom místě, proto vytvoření produktu CR, který by měl přiblížit veškeré připomínky minulosti nebude možný, nebo bude časově náročný.
- Návrh a sestavení produktů cestovního ruchu typu naučných stezek a tras zcela nevyřeší problém s nízkým zájmem o město jako takové. Je proto potřeba zpracovat marketingovou koncepci pro posílení image celého města, která by takovému rozvoji cestovního ruchu pomohla.

4 Hornické památky Jihlavska – historie a současnost

4.1 Historie Jihlavy spojená s hornictvím

Jihlava patří k nejstarším městům v zemích někdejší koruny české. Vznik města není jednoznačně doložen, avšak stará Jihlava se připomíná v roce 1147 v souvislosti s brodem přes řeku Jihlavu, kudy vedla Haberská stezka. [5]

Již samotné založení Jihlavy je v nejstarší pověsti o založení města spojováno s nálezem stříbra. Pověst vypráví o hrnčíři, který žil na území dnešních Starých Hor (jedné z částí Jihlavy). Tomuto hrnčíři se však nedařilo dílo; všechny hrnce a hrníčky mu v peci při vypalování praskaly. Se svými starostmi se svěřil kupci, jenž projížděl krajem. Ten okamžitě poznal, že pukliny způsobuje stříbro obsažené v používané hlíně. Odkoupil hrnčířův pozemek a na jeho pozvání přijeli do kraje horníci, kteří na nedalekém návrší nad řekou postavili kostelík a u něj město. Kostelík byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli a město dostalo jméno Jihlava.

Takto popisuje tuto pověst PhDr. Jaroš v publikaci o Jihlavském havířském průvodu. Zmiňuje se zde však i o jiných méně pravděpodobných pověstech. Jedna z nich popisuje vznik Jihlavy jako proměnu vojenského tábora na město při loupežné výpravě Moravanů a Němců do Čech. Jihlava má pro takový tábor ideální pozici, neboť leží na pomezí Čech a Moravy. Dokládá to několik hraničních kamenů uprostřed města.

Pravděpodobným autorem této pověsti je však proslulý Václav Hájek z Libočan, proto se této pověsti nepřikládá větší význam stejně jako pověsti třetí – nejmladší. Ta dává do souvislosti vznik města a Vojenské tažení Karla Velikého proti Avarům. V českomoravském pohraničí se měl setkat s krajany, kteří zde budovali pevnost zvanou Jihlava. Ve městě zůstal jeho zbrojnoš Jan, který vynikal obrovským vzrůstem a silou. Ten prý zemřel ve věku 361 let a jeho patronu, sv. Janu Křtiteli, byl údajně zasvěcen zdejší kostel. Ještě v 19. století se prý v Jihlavě ukazovalo „obří žebro“.

Ačkoli se tyto tři pověsti zdají úplně rozdílné, shodují se na letopočtu údajného vzniku města. Za vznik je v těchto pověstech považován rok 799, který však není nikde fakticky

doložen. Dokonce existují velmi přesvědčivé argumenty proti správnosti tohoto časového zařazení, přesto se letopočet 799 stal na konci 18. století určující pro oslavu tisíciletého založení města Jihlavy. [2]

První historicky doložená zmínka o městě se objevuje ve 30. letech 13. století. Existence osady jménem Jihlava, ležící na tzv. Haberské obchodní cestě u brodu přes stejnojmennou řeku, je zmíněna v listině z roku 1233 olomouckého biskupa Roberta, když je z původního majetku řádu německých rytířů prodána želivským premonstrátům. O rok později (1234) je jihlavský velkostatek věnován klášteru Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova. Roku 1238 potvrdil cisterciákům tento převod král Václav I. Samotný objev rudných žil a následná těžba předpokládaná mezi lety 1237 a 1239 je důvodem pro Václava I. k získání jihlavského majetku nazpět. Což se taky stalo v roce 1240. [14]

Chronologicky dělí doktor Jaroš v jedné z publikací [3] nejstarší období získávání stříbrného kovu do 3 etap:

- I. období (1240 – 1420)
- II. období (1450 – 1620)
- III. období (1670 – 1783)

4.1.1 První období (1240 – 1420)

Samotné časové období lze ještě rozdělit do dalších tří fází:

- a) Nejstarší fází je dolování ve 13. století, které bylo nejintenzivnější, nejvydatnější a pro město mělo rozhodující význam hlavně z hospodářského hlediska. Podle tradice mělo jihlavské dolování počátky ve *Starých Horách* (Antiquo monte, Altenberg). Dolovalo se především na dolech, tzv.: Starohorský couk, což je nejdelší a nejslavnější rudná žíla na Vysočině.

Další místa těžby tohoto období jsou *Na dolině*, od roku 1272 jsou zmiňovány doly na *Eichhornbergu* a *Rudolfsbergu* (dnes již je nelze lokalizovat). Dále pak na *Rudném* (Šparberku, Šacberku), na *Pfaffernhornském couku*, pod *Hruškovými dvory*, nad dnešním *Helenínem*, u *Rančířova*, na *Horách sv. Antonína nad Rounkem*, u *Bílého Kamene*, i na předměstích Jihlavy: na *Heulose*, na *Kalvárii*, U *Koželuhů*, na *Dlouhé stěně* atd.

- b) Ve 14. století se těžba stříbra v Jihlavě utlumuje. Důvodem je konkurence jednak Německého Brodu (dnešního Havlíčkova Brodu), ale především Kutné Hory, kde byly odkryty jedny z nejvydatnějších stříbrných dolů v Evropě.

Samo město Jihlava se již dávno změnilo na typické středověké město žijící především z řemesel, dálkového obchodu a bankovníctví. Po vytěžení svrchních vrstev se získávání stříbra na Jihlavsku stává nákladnější a zájem o něj klesá.

Ránou pro město byla též ztráta mincovny, která byla roku 1300 přesunuta do Kutné Hory.

Největší pohromou však byly pro Jihlavu přírodní katastrofy. V srpnu 1328 bylo následkem zemětřesení zničena velká část domů, v roce 1376 je mnoho horních děl zatopeno svrchními vodami po velkých záplavách. Svě udělal i rozsáhlý požár v roce 1353. Nepřekonatelným problémem byla pro horníky spodní voda. Již na počátku 14. století se objevují snahy odvodnit důlní díla pomocí vodotěžných strojů poháněných vodou z náhonu.

Přes všechny obtíže byla těžba na Jihlavsku ve 14. století poměrně významná. Svědčí o tom fakt, že Jan Lucemburský a především jeho syn Karel IV. se snaží pomocí různých privilegií zainteresovat Jihlavské na těžbě. A Karel IV. pak v srpnu 1345 potvrzuje městu vrchní právo v horních věcech a zároveň značně rozšiřuje jihlavská práva na dolování.

Na konci 14. století dochází k opětovnému rozvoji těžby na území Jihlavska.

- c) Třetí fáze prvního období spadá do začátku 15. století. Přetrvává těžba ve známých lokalitách, především na starohorském couku.

Po roce 1415 však začíná těžba opět upadat a definitivní tečkou za 1. obdobím jihlavského dolování představují husitské války, v jejichž průběhu se těžba prakticky zastavuje. Většina dolů je uzavřena, nebo dokonce zavalena. Dokladem je opuštění Bílého kamene jeho obyvateli a zpustošení dalších vsí v okolí.

4.1.2 Druhé období (1450 – 1620)

Druhé období můžeme rozdělit na dvě etapy:

- a) V druhé polovině 15. století je jihlavské dolování natolik poničené, že i přes snahu podnikatelů a panovníků (Zikmunda 1436, Albrechta 1438, Ladislava 1453 a 1454,

Jiřího z Poděbrad 1458) se doluje pouze sporadicky. Jelikož neexistují písemné zprávy, jediným dokladem této éry dolování jsou později uváděna „stará díla“ a soustavy důlních rybníčků (např. na Koželužském potoce, nad Zbornou, nad Helenínem a jinde. Tato díla a rybníčky však nelze s jistotou do této etapy zařadit, neboť mohou být pozůstatkem staršího dolování.

Důkazem těžby a zpracování je velké množství mlýnů obvykle doprovázených hamry a hutěmi. Dalším důkazem znovuoživení prací je opětovné oživení činnosti jihlavské mincovny, kde se v letech 1435 –1452 kontramarkovaly pražské groše, ale především se zde razila vlastní městská mince.

- b) Druhá fáze zabírá celé 16. století a začátek 17. století. Na počátku 16. století se dolování opět dostává do popředí zájmu podnikatelů a v průběhu celého staletí dosahuje Jihlava jednoho ze svých vrcholů.

Doluje se u Hamerského Potoka před Hybrálcem, u Velkého rybníka, na jámě sv. Ducha u Rančířova, u Pístova, Hosova, Okrouhlíku, Horního Kosova, aj.. Všeobecně se dá však říci, že se těžba přesouvá od starohorského couku na jih města, na rančířovské doly. O úpadku starohorské těžby svědčí i přestavba tamní hutě v roce 1540 Janem Freyem na papírnu.

Stále větší hloubky těžebních jam s sebou opět přinášejí problém v podobě spodních vod a způsobují uzavírání a znovuoživování některých dolů, jako např. jámy u Velkého rybníka na Hybrálcem (Trpaslík, šachta sv. Albrehta). Pro jihlavský patriciát je četná, ale málo výnosná těžba nezajímavá, naopak horníci a horní podnikatelé jsou pro město nevídanou přítěží, o čemž vypravují nejlépe akta četných soudních sporů. Neprosperující podnikatelé se často dostávají do platební neschopnosti a nemohou svým jihlavským věřitelům splácet dluhy. V otázce sporů zasahuje v 80. letech sám císař Rudolf II.

Negativní vliv na většinu jihlavských kutišť jistě musely mít na konci století opakované otřesy půdy v letech 1590-93, které opět poničily mnohá díla, ale hlavně konkurence laciného stříbra z Ameriky, které zaplavilo evropské trhy.

Zdárný rozvoj jihlavského dolování na počátku 17. století byl ukončen Bílou horou a následným obdobím 30leté války.

4.1.3 Třetí období (1670 – 1783)

V třetím období se historie dolování v Jihlavě dělí do 4 částí:

- a) Nedozírné škody, které 30letá válka napáchala, měly za následek, že se vídeňský dvůr začal zajímat o jihlavské stříbro. První pokusy obnovit těžbu se objevují už v 60. letech 17. století. V roce 1699 zkoumá jihlavské doly Jan Chrysostomus Zehendtner, který ve své práci uvádí v okolí Jihlavy 84 horních děl. Městská rada roku 1677 začíná těžit na Albrechtově štole (Rančířov) pod vedením šachmistra Jáchyma Arnošta Jungrera, aby získala pro město peníze. V roce 1693 však spodní voda donutí horníky opustit i tento důl.

Avšak permanentní nedostatek financí vede především vrchnost k sestavení nové komise složené z úředníků císařské komory, neboť chce tento problém řešit otevíráním dolů. Ta v r. 1696 zkoumá rančířovské kutiště, aby zjistila možnosti zdejších dolů.

- b) Nová etapa jihlavského dolování nastává po roce 1712. Tehdy zkoumají na popud městské rady dva sasští horníci Samuel Spross a Daniel Arnold dědičnou štolu sv. Jiří v Malém Beranově.

V roce 1713, se ustavilo v Jihlavě podnikatelské sdružení, tzv. kverkovské bratrstvo. Na základě nálezů již vzpomenutých sasských havířů Sprossa a Arnolda, kteří rozšířili svoji činnost i na rančířovské pohoří a Staré Hory, vložili účastníci sdružení do společného podniku své podíly, zvané kukusy. Nejvíce kukusů postupně získal jihlavský kverk a radní Jiří František Ludvík Kharner z Lowensfeldu.

Následné prohlídky a průzkumy šachet a dolů na Jihlavsku nejprve kutnohorským horním a mincovním úředníkem Janem Bernardem Wohnsiedlerem a později moravským zemským prubířem Konrádem Mayerem, přinesly zprávu, ve které se uvádí 161 těžních jam.

Vodotěžná Kunstschachta nedaleko Albrechta na rančířovském couku dosahuje hloubky jako nejhlubší zjištěný důl na Jihlavsku 113 m.

Sám Karel VI. se pokouší obnovit stříbrnou slávu a význam jihlavských dolů. Chce také vzbudit zájem města Jihlavy o dolování tím, že v r. 1714 přenáší vrchní dozor nad horními díly na jihlavského okresního hejtmana a městskou radu. Zároveň osvobodil těžáře na 15 let od daní.

Přes veškerou snahu jsou výnosy dolů velmi nízké. Kverkovské bratrstvo obnovuje nákladem 30 tis. zlatých hut' u Rančířova a buduje dvě puchýrny, pražírnu, kovárny i nové vodotěžné stroje. Výnos však činí pouze tisíc zlatých.

V roce 1734 je znovu otevřena šachta sv. Jiří na Šparberku, ale všechna snaha je marná.

Zkrachovalo dokonce Kverkovské bratrstvo a o 4 roky později se dolování úplně zastavilo.

- c) Předposlední dějství 3. období jihlavského dolování spadá do 40 a 50. let 18.století.

I přes veškeré problémy projevuje vídeňský dvůr další zájem a nová komise, tentokrát v čele se svobodným pánem Milrovským, zkoumá opět možnosti těžby. Výsledkem je znovuootevření rančířovských a beranovských dolů, tentokrát ve státní režii.

Na rančířovském couku se pracuje na Albrechtově šachtě a štole (ta dosahuje 320 metrů délky), na České šachtě (větrací a těžná šachta) a na Kunstšachtě (vodotěžná šachta). V r.1740 se opět razí v Beranově na štole sv. Jiří, šachtě sv. Prospera (17,5 m) a na šachtě sv. Mořice (34,5m).

Za těchto pokusů jsou nově postavena nebo obnovena četná těžební zařízení. Avšak v únoru a březnu 1742, během války o dědictví rakouské, saská vojska pod velením sv. pana z Rochau tábořící v okolí Jihlavy opět vše zničila.

K dalšímu pokusu obnovit dolování dochází v roce 1756, kdy vede těžbu na jihlavských dolech hrabě Berchtold. Je zde v roce 1758 hloubena nová těžní jáma zvaná "Liščí". Těžbu ale nezachránilo ani založení Malého Beranova, osady vzniklé parcelací v roce 1760 v údolí řeky Jihlavy pod kutištěm.

- d) Do let 1769-83 spadá poslední snaha státu o obnovu jihlavského kutání. Tato fáze bývá nazývána „tereziánské dolování“. Začíná počátkem 70. let přeložením horního úřadu z Brna do Jihlavy. Zároveň sem přicházejí zkušení horní odborníci hormistři. Hlavní pozornost těžařů se soustřeďuje především na Pančavu, Hamerský mlýn a Sasov, ale těží se i jinde. Práce se obnovují na Rančířovském couku, nad Helenínem, pokusná šachta se hloubí na Pfaffenhofském kutišti a v roce 1774 se krátce obnovuje těžbu na Cechgruntu (dnes Na dolině), kde údajně rýžují i zlato.

V říjnu 1773 byla znovu otevřena štola sv. Antonína Paduánského u Pančavy a v roce 1776 u Hamerského mlýna na Smrčenském potoce pod Hybrálcem se

obnovily práce i na štole sv. Jana Nepomuckého. Práce rychle pokračovaly, ale předpoklady na vydatné zrudnění se nepotvrdily. Pro značné náklady a především pro mocné přívaly spodních vod byla tato díla opuštěna.

Největší pozornosti se však těšila v r.1773 otevřená štola "Na malém díle" (Kleinwerkl). Nacházela se nad Sasovem. Nejdříve se vyčistilo a vydřevnilo dosavadních 68 m délky, poté začala vlastní ražba. Výsledky byly obdobně jako na štole sv. Antonína Paduánského zprvu velmi nadějně. Postupně byl provedeny tři hloubení a pro lepší větrání byla hloubena z povrchu šachta Josef (na 212 m) a v r. 1779 se začalo s hloubením další šachty Terezie. V červnu 1780 dosáhla štola délky 432 m. Od 2. čtvrtletí 1779 do 1. pololetí 1781 dalo dolování 69 hřiven stříbra (24 kg) a 147 liber olova (8.852 kg). Pak se sledovaná rudná žíla začala ztrácet v četných příčných poruchách, až se definitivně ztratila.

Ukončení prací na štole "Na malém díle" znamenalo definitivní konec všem nadějím obnovit jihlavské stříbrné dolování. V roce 1782 sestavují horní mistr J.Fischer a šichtmistr D.Pruckner zprávu o stavu zdejších dolů, ve které hodnotí jednotlivá díla jako beznadějná. Jihlavské doly vynášely ročně 50 tisíc zlatých, ale náklady byly dvojnásobné. A tak podle navrženého řešení je roce 1783 zastavena těžba v celém revíru. Dne 10.7.1783 je zrušen Jihlavský horní úřad a ten se vrací zpět do Brna. Rozprodání inventáře v 1785 naznačuje, že se tentokrát s obnovením těžby nepočítá, což představuje skutečnou tečku za víc než půl tisíciletí trvající jihlavskou stříbrnou slávou.[14]

4.1.4 Novodobé pokusy o obnovu hornictví (19. a první polovina 20. století)

Také v 19. století a v první polovině století 20. byla starohorská lokalita předmětem zájmu prospektorů a těžařů. V tomto období bylo provedeno několik průzkumných záměrů a pokusů.

V r.1857 se pokusil sice F.S.Lautenbacher a po něm ještě v r.1872 ing J.Hoeniger vzbudit zájem o novou těžbu, ale jejich pokusy skončily nezdarem. [14]

Poslední uskutečněný báňský podnik na starohorské zóně se nesoustředil na zdejší rudní mineralizaci, ale na surovinu nerudní, totiž na grafit. Roku 1871 byly v Pístově (tj. v

úseku pístovském) propůjčeny Johannu Röhrigovi z Jihlavy čtyři dolové míry na grafit (byly situovány na lokalitě starších hornických prací, a to jihozápadně od Pístova, v místech a blízkém okolí dnešních tzv. Českých Domků). Důl byl pojmenován po sv. Prokopu („Sct. Prokopi-Zeche zum göttlichen Bergsegen“). Blíže směrem k Pístovu, na druhé straně silnice, byla zřízena nevelká plavírna grafitu. Byla zde zahájena pokusná těžba a patrně předúprava grafitizovaných partií starohorské dislokační zóny. Přestože surovina neměla dobrou kvalitu pokračovala těžba a kutací práce do 20. let 20. století.

Průzkumné práce podnikané na starohorské dislokační zóně se ovšem soustředily i na původní nerostnou surovinu, totiž na rudy stříbra a olova. Jak dokládá nesignovaná skica z července 1873, existovala tehdy v blízkosti nového hřbitova (tj. u dnešního jihlavského Ústředního hřbitova; koželužský úsek starohorské dislokační zóny) průzkumná šachta na stříbronosný galenit.

Jedním z prospektů, kteří otevřeli na starohorské dislokační zóně na přelomu 19. a 20. století průzkumná díla, byl Josef Čech, lékárník v Blansku na základě povolení z roku 1881 zahájil roku 1882 kutací práce mj. na Špitálském předměstí v okolí silnice do Starých Hor a na předměstí, poblíž rozcestí k sídlišti na Kosově a k obci Rantířovu. Kutací práce však formálně ukončil hned roku 1883. Zřetelnější technické práce na Jihlavsku zahájil až roku 1900, a to na základě kutacího práva z roku 1897.

Z první poloviny 20. století také pocházejí některá zajímavá svědectví o pozůstatcích starých důlních děl na starohorské dislokační zóně přímo ve Starých Horách.

Jedno z nich říká, že 22. července 1910 byla u Starých Hor odkryta u cesty ležící nedůležitá štola dlouhá 23 m a směru 280°. Šlo s velkou pravděpodobností o pozůstatek Sprosovy průzkumné štoly z roku 1713. [11]

K poslednímu pokusu obnovit jihlavské dolování došlo v průběhu 2. světové války, kdy brněnský podnikatel Jan Oswald otevřel průzkumnou šachtu u Popic.

4.2 Památky dokládající hornictví

4.2.1 Kostelík sv. Jana Křtitele

Tento římskokatolický kostelík se nachází nad řekou Jihlavou v parku vedle ZŠ Havlíčkova. Obě budovy jsou v těsné blízkosti zástavby rodinných a panelových domů (sídliště Na Královském Vršku). Od tohoto sídliště odděluje školu a kostel železniční trať, na níž byl v minulých letech vybudován bezpečnější přechod (zejména pro školáky).

Nejjednodušší přístup ke kostelíku je z Havlíčkovy ulice. Ta vede od Hlavního vlakového nádraží směrem k centru.

Kostelík dodnes slouží jako místo konání bohoslužeb a svatebních obřadů. V rámci zachování tradice se zde slouží slavnostní mše při pořádání Jihlavského havířského průvodu. Interiér kostela je možné navštívit během bohoslužeb nebo po domluvě s místním farním úřadem.

Bohoslužby se zde konají v neděli a ve středu (neděle 8.⁰⁰ hod. a středa 17.⁰⁰ hod.) .

Historii nejen této stavby srozumitelně podává brožura Památky Jihlavy a okolí. Některé texty z ní by se pak daly využít v propagačním materiálu o hornických památkách Jihlavska.

„Patří k nejstarším dochovaným kamenným stavbám na Českomoravské vrchovině. Kostelík byl postaven krátce před rokem 1200, což dokládá nález románských základů presbyteria. Byl centrem původní trhové vsi, která po založení města na protějším břehu řeky postupně ztratila svůj význam. V druhé polovině 13. století získal kostelík raně gotickou podobu, část kostela tehdy měla pravděpodobně světské využití. Husitské války kostel velmi poškodily, v závěru 15. století bylo vybudováno nové kněžiště se síťovou klenbou. Z tehdejšího mobiliáře se zachovala pouze křtitelnice a almužní sloupek. Další zásadní přestavba na počátku 17. století byla vedena v renesančním duchu - zdi lodi byly zvýšeny a ukončeny klenbou s lunetami. Dnešní podoba kostela je výsledkem barokní přestavby z konce 18. století. U západního vchodu je obraz spícího horníka, připomínající zašlou slávu jihlavského dolování stříbra. Na svátek patrona kostela se zde koná mše česko-německého usmíření.“[8]

Podle pověsti se nachází pod oltářem kostelíka sv. Jana Křtitele šachta, vedoucí do hlubin Jánského kopečku. Tuto teorii podporuje i existence hald a obvalů nalezených v těsné blízkosti kostelíka a v roce 1876 použitých na výstavbu náspů železniční trati. Zpráva o tom se zachovala ve sdělení V. Macka, bývalého místoředitele geologického ústavu.

4.2.2 Jihlavské horní právo

Historický význam jihlavského dolování nespočívá pouze v tom, že zde byly provozovány jedny z nejstarších stříbrných dolů v Království českém. Snad mnohem větší význam má kodifikace nejstaršího horního práva, které vytvořilo základ pro horní zákonodárství nejen v Českých zemích, ale později se stalo směrodatným pro celosvětové zákonodárství.

Gelnhausenův kodex

„Bohatě iluminovaný rukopis z počátku 15. století se řadí mezi nejcennější středověké kodexy v našich zemích. Jedná se o soubor právních naučení, která byla do Jihlavy zasílána k odvolacímu hornímu soudu. Jan z Gelnhausenu, vzdělaný právník a městský písař, do něj zařadil i přepisy všech privilegií, které město od panovníků dostalo, doplnil je miniaturami králů a markrabat a řadou malovaných iniciál, je v něm zachycena nejstarší podoba městského znaku.“ [8]

Horní právo

„Už od poloviny 13. století byla Jihlava proslulá vlastním soupisem právních norem. Tento soubor městských a horních práv vznikl postupně na základě zkušeností nových osídlenců v kombinaci s domácími zvyklostmi.

S největší pravděpodobností byla tato norma sepsána již v polovině 13. století, ale nedochovala se. S jejím použitím vzniklo v 70. letech tzv. privilegium A, v němž byly poprvé ve střední Evropě písemně vyjádřeny zásady horního práva. Listina má tři části a je uložena v jihlavském archivu. O deset let později vznikla další verze jihlavského horního práva, tzv. Privilegium B, které zachycuje další vývoj a změny norem – jednotlivé články jsou rozšířeny, upraveny a doplněny. Obě jsou psány latinsky. Počátkem 14. století byly

zmíněné listiny přeloženy do němčiny, protože jihlavské právo vyžadovala i města mimo české království. Tak se jihlavské právo dostává do saského Freiburgu - významného evropského centra těžby stříbra - a stalo se základem tamního horního práva. Tato skutečnost bývá právem považována za doklad vysoké úrovně jihlavské právní školy. Také tato listina C je uložena v jihlavském archivu. Jihlavské německé horní právo se stalo základem pro proslulý horní zákoník krále Václava II. Ius Regale Montanorum, vypracovaný v roce 1300 italským učencem na králově dvoře Goziem ab Orvieto. Tento zákoník se stal vzorem pro horní práva v celé Evropě, v 16.století se ze Španělska dostal až do jižní Ameriky.

Výkon horního práva náležel Jihlavskému hornímu soudu. Původně jeho pravomoc sahala jen tam, kde pracovali jihlavští horníci. S tím, jak postupně pronikali do dalších oblastí, šířilo se s nimi i jihlavské horní právo. Oblast jeho působení se stále zvětšovala a jihlavský soud se postupně stal vrchním horním soudem pro celý český stát. Růst autority jihlavského práva již nezáležel na rozsahu vlastního dolování, ale na úrovni jihlavských právníků. Jihlavský soud rozhodoval o sporných případech, které sem byly zasílány z nejrůznějších míst k rozřešení. Nejzajímavější případy byly zaznamenávány a tím zachovány pro další právní praxi - viz Gelnhausenův kodex.

Právní žádosti byly do Jihlavy zasílány až do počátku 16. století. Horní soud byl pak přenesen do Kutné Hory.“[8]

4.2.3 Muzeum Vysočiny

„Muzeum, založené roku 1892, je druhým největším moravským muzeem a významným centrem v oblasti vlastivědné práce a bádání. Muzejní sbírky jsou umístěny ve dvou architektonicky cenných renesančních domech na náměstí, které byly pro muzejní účely vzájemně propojeny. Dům pravý, zásadně přestavěný v letech 1580 - 90, se stal nejhonosnějším patricijským domem, což nejlépe dokládá nádherný prostor vysoké dvoupatrové vnitřní síně s arkádovou lodžii a toskánskými sloupy. Dům levý, tzv. Meisterhaus, nejstarší dům jihlavského renesančního typu krytého dvora, se stal roku 1630 majetkem bohatého soukenického cechu. Stálé expozice představující přírodu a historii Vysočiny a dějiny města, jsou v průběhu roku doplňovány výstavami.“[8]

Jedna ze zmíněných stálých expozic nabízí návštěvníkům pohled do života jihlavských horníků. Tato expozice zahrnuje ukázky dobových nástrojů používaných při získávání drahého kovu, ukázkou starých mincí a miniatury vodotěsných a jiných strojů používaných při dobývání stříbra. Kolekce je umístěna ve sklepních prostorách, čímž alespoň částečně přibližuje návštěvníkům pocity horníků při dobývání stříbra.

Výstavy pořádané v Muzeu Vysočiny v Jihlavě bývají z nejrůznějších oborů činnosti lidí i přírody¹⁰. Některé z nich jsou také zaměřeny právě na hornickou historii a zabývají se touto problematikou podrobněji.

Stálé expozice v Muzeu Vysočiny v Jihlavě:

- Dolování stříbra a mincování v Jihlavě
- Nerostné suroviny Českomoravské vrchoviny
- Geologie Českomoravské vrchoviny
- Živá příroda Českomoravské vrchoviny
- Chráněná území Jihlavska
- Cechovní místnost
- Židovská modlitebna
- Lapidárium

Muzeum je otevřeno denně mimo pondělí od 9:00 do 12:00 a od 12:30 do 17:00. Po předchozí domluvě je možná prohlídka expozic s výkladem (i cizojazyčným).

4.2.4 Některá naleziště a kutiště

Tato kapitola je zpracováním výsledků terénního výzkumu a zároveň za pomoci webových stránek jednoho z bývalých členů jihlavského Klubu Netopýr, jehož členové se zabývají právě studiem jihlavských podzemních chodeb a vším, co s tím souvisí¹¹.

Terénní výzkum ukázal, že většina bývalých nalezišť a kutišť je v takovém stavu, že nejsou použitelné k masovému zpřístupnění pro laickou veřejnost. Některé pozůstatky jam, štol a jiných děl jsou zahrnuty do hornické naučné stezky v lokalitě vrchu Rudný. Většina

¹⁰ Seznam všech výstav v roce 2006 viz. příloha č. 1

¹¹ Žák, J. Místa Jihlavských kutišť. [on line]. 2005, [15.2.2006] <<http://www.janzak.wz.cz/index.php>>

je však v takovém stavu, že tyto objekty lze jen stěží rozeznat od okolních přírodou vytvořených útvarů.

V okolí chatové osady Okrouhlík jsou dokonce tyto jámy a propadlé štoly již několik let využívány k ukládání odpadu.

Takové lokality (zbytky z horních děl) by se v cestovním ruchu mohly uplatnit hlavně při vytváření naučných tras, které by zmapováním historických objektů napomohly návštěvníkům udělat si představu, jak a kde se v historii dolovalo stříbro tolik důležité nejen pro historii města Jihlavy.

Starohorský couk

Nejslavnějším a nejznámějším jihlavským důlním pásmem, což potvrdil i výzkum mezi obyvateli Jihlavy, byl Starohorský couk. Jednalo se vlastně o žilnou výplň staré, geologicky důležité rozsedliny. Její začátek lze na severu umístit za rybník Borovinka, dále se táhne údolím Smrčenského potoka do údolí mezi podniky Lacrum a Feron, dolinou kdysi zvanou Cechrund, pokračuje přes novou nemocnici a dále západním okrajem hřbitova přechází do lokality domků na Havaji a přes ni dál do Pístova (v těchto místech nyní probíhá výstavba plánované rychlostní komunikace směrem na Znojmo). Dále prochází Rančířovským lesem a končí na jižním okraji chatové osady Okrouhlík. Délka této žíly v celkovém průběhu činí osm kilometrů a je nejdelší rudní žilou na Vysočině.

Většina ještě nedávno viditelných náznaků hornictví na průběhu této žíly vzala za své při budování nejrůznějších staveb – výstavba přivaděče aj., nebo v důsledku působení počasí (např. prudké přívaly deště).

Mezi Borovinkou a Hybrálcem

Stopy po dolování v této oblasti se nacházejí v údolí Smrčenského potoka. Nejzřetelnější stopy v této oblasti jsou pozůstatky práce na Štole sv. Jana Nepomuckého která zde byla ražena od roku 1776.

Tato štola je zahrnuta do Hornické naučné stezky.

Vrch Rudný

V této lokalitě se nacházejí poměrně zřetelné zbytky po dolování.

„Dle práce RNDr. Jiřího Vosáhla, kterou dokončil v roce 1984 jako student přírodovědecké fakulty Karlovy University, se na Rudném vyskytuje 170 větších jam a na celém vrchu je roztroušeno bezpočet menších jam po průzkumných výkopech.“¹²

Kutiště nalézající se v tomto revíru jsou např. šachta sv. Trojice a kutiště Na šparech nacházející se na vrcholu Rudného.

Pfaffenhofský couk

Toto kutiště nedaleko vrchu Rudný bylo z části zničeno výstavbou rodinných domů a z části zemědělskou činností. Zatím nepatrné přežívající důkazy o důlní činnosti budou v blízké době zničeny navážením odpadového materiálu.

Malý Beranov

Z dolů v okolí Malého Beranova, které byly dříve velice rozsáhlé, se do dnešních dnů dochovalo velice málo památek. Nejvýznamnější z nich je dodnes přístupná štola sv. Jiří.

Její ústí leží pod náspem železniční trati v zahradě domku č.p.6. Vchod je uzavřen plechovými dvířky a ve štole je uměle zvednuta vodní hladina, protože štoly bylo donedávna používáno jako vodního zdroje Partexu. Tato štola je nejdelší dodnes přístupné dílo celého jihlavského revíru.

Pančava

Slavným jihlavským kutištěm bylo též Starcovo pole u Pančavy. Ještě před I. světovou válkou zde byly dvě otevřené, volně přístupné štoly. Kromě těchto štol byl celý svah poset řadou výkopů a pinek.

Nedaleko odtud ležela žíla Na malém díle. Od Pančavy se k ní dostaneme po cestě vedoucí po levém břehu proti proudu Jihlávky. Cesta je značena modrou turistickou značkou.

Jediné, co mezi dnešními zahrádkářskými koloniemi připomíná důlní činnost, je výtok vody vyvěrající u lípy, který je sveden od ústí štoly směrem k řece Jihlávce.

¹² Žák, J. *Místa Jihlavských kutišť* [on line]. 2005, [26.3.2006]. <<http://www.janzak.wz.cz/subcategories.php?hid=5>>

4.2.5 Mincovny

První skutečný doklad mincovny v Jihlavě pochází z roku 1275, avšak nepřímé důkazy hovoří o mincovnách již mnohem dříve.

Dodnes se však žádná mincovna nedochovala a jedinou připomínku mincování v Jihlavě je dnes ulice U Mincovny, která vede z náměstí ke Kostelu sv. Jakuba Většího.

4.2.6 Jihlavské podzemí

Jihlavské podzemí je v současnosti jedna z nejznámějších památek města. Je to snad dáno faktem, že je tak trochu obestřeno tajemstvím. O podzemí koluje několik legend, které mají své kořeny v nejrůznějších dobách a staletích. Tyto pověsti jsou spjaty s mnichy, čarodějnictvím, vůdcem Německé říše Adolfem Hitlerem a nedalekým zámčkem na Heulose. Některé pověsti dokonce tvrdí, že jedna z chodeb spojuje labyrint jihlavského podzemí právě s tímto zámčkem a v místech, kde stojí dnes kostel sv. Jakuba Většího, se chodba rozšiřuje. V této jeskyni se pak podle legendy nachází jezero s překrásnou vodou. Zde se prý odehrávali veškeré čarodějné rituály. Ani zámček na Heulose nezůstal ušetřen čarodějnictvím. Toto všechno jsou však pouze legendy a povídky. Fakta o jihlavském podzemí hovoří takto:

„Jihlavské podzemí je významnou historickou stavební památkou města. Co do rozsahu podzemního labyrintu přímo pod městskou zástavbou je po Znojmu druhým největším na území naší republiky. Jeho celková délka činí 25 km a zaujímá plochu 50 000 m². Chodby jsou raženy ve skále v několika podlažích. Nacházejí se téměř pod všemi objekty historického jádra městské památkové rezervace. Sklepní prostory, nacházející se 2 - 4 m pod povrchem tvoří první podzemní podlaží, z něhož lze sestoupit do podlaží druhého, do hloubky 4 - 6 m. Pod některými objekty je v hloubce 8 - 14 m raženo i podlaží třetí. První podlaží bylo raženo v průběhu 14. století, druhé a třetí v 16. století, v 17. století došlo ke zpevnění některých chodeb cihlovou podezdívkou a jednotlivé úseky byly propojeny krátkými spojovacími chodbami.

Podzemní chodby jsou široké 0,8-2,5 m a vysoké 1,2-3,5 m. Středem podlahy byl v minulosti veden odtokový žlábek, který odváděl veškerou podzemní i prosakující povrchovou vodu, gravitačně mimo podzemní chodby, nebo se voda kumulovala v jímkách hloubených v podlahách níže položených podzemních chodeb. Zde se nahromaděná voda částečně vsakovala do podloží, nebo byla dále využívána. Podzemní prostory byly odvětrávány ventilačními šachtami vedoucími z podzemí na povrch. Na mnoha místech lze podzemními chodbami dojít k podzemním studnám. Kromě hlavních průchozích chodeb byly v podzemí štoly široké 0,6 - 0,7 m a vysoké 1,0 - 1,7 m, které tvořily středověkou městskou kanalizaci. Na mnoha místech plní kanalizační štoly funkci dodnes jsou samozřejmě zpevněny a napojeny na kanalizaci novou.

O tom, proč vlastně jihlavské podzemí vzniklo, kolobaly různé domněnky. Dlouho se historikové domnívali, že podzemní chodby jsou zbytky starých dolů na stříbro.

Jiní tvrdili, že podzemní chodby byly raženy pro vojenské účely. Současní historikové se domnívají, že podzemní chodby vděčí za svůj vznik hospodářským důvodům. Jihlava ležela na důležité křižovatce středověkých obchodních cest, a tak v době, kdy význam těžby stříbra poklesl, začal se ve městě prudce rozvíjet obchod a řemesla. Kupci a řemeslníci si pro uskladnění svého zboží a výrobků rozšiřovali stávající sklepy, na jejichž prohlubování pracovali zkušení jihlavští horníci.

Počátkem 18. století přestalo být podzemí využíváno v dřívějším rozsahu, koncem 18. stol. byl dokonce část skladovacích chodeb přeměněna na štoly kanalizační. V 19. století, při budování vodovodu, plynofikaci a výstavbě nových domů bylo mnoho chodeb zasypáno sutinami. Často tím byl porušen starý odvodňovací systém, chodby se plnily vodou a musel být pracně hledán původní odtok, aby nedocházelo k podmáčení základů. Narušila se také ucelenost labyrintu, neboť mnozí majitelé domů oddělovali postupné průchozí chodby zdmi. Za německé okupace byla část chodeb upravena jako protiletectvé kryty. Po válce nebyl zpočátku o podzemí zájem, až v roce 1957 byl asi 1 kilometr chodeb zpřístupněn veřejnosti. V 60. letech byly téměř všechny chodby zpevněny betonovou krustou, podzemí bylo vyčištěno a obnovil se středověký odvodňovací systém. Sanací se profil některých chodeb snížil, pouze zpřístupněný úsek byl ponechán v původním stavu. V roce 1969 bylo podzemí pro veřejnost uzavřeno a prohlídky v něm byly obnoveny až v roce 1991. Při úpravách povrchu náměstí a ulic byla v minulosti zaslepena většina ventilačních šachet, což způsobuje zvýšenou vlhkost vzduchu v podzemí. Teplota se v něm pohybuje mezi 8 a 12° C.

V roce 1978 byla amatérskými speleology objevena tzv. „svítící chodba“. Stěny chodby jsou pokryty bělavým povlakem, který po předchozím nasvícení zelenkavě svítí. Chodba se nachází asi 11 metrů pod povrchem země, široká je 2,1 m, vysoká 2,9 m a má klenutý profil.

Dlouho nikdo nevěděl, proč chodba fluoreskuje a příčiny se pohybovaly v oblasti domněnek. Podle jedné z nich za to mohl fosfor uvolněný z kostí nad chodbou pohřbených mnichů, podle jiné šlo o neznámou organickou látku. Občanské sdružení Jihlavský netopýr požádalo o pomoc odborníky Katedry mineralogie Přírodovědecké fakulty UK Praha. Po rozboru odebraných vzorků bylo zjištěno, že se jedná o uměle vyrobenou luminiscenční látku s dlouhou dobou dosvitu. Látka obsahuje sirníky zinku a barvy a byla použita ve směsi s maltou jako nátěr na stěny. Jakému účelu nátěr sloužil a kdo je jeho autorem nikdo s jistotou neví. Lze se domnívat, že sloužil jako nouzové orientační osvětlení v protiletadlovém krytu nebo že zde byly prováděny zkoušky jeho svítivosti. Jihlavské podzemí je zpřístupněno ve dvou okruzích.“[8]

4.3 Projekty vytvořené v minulosti ke zvýšení povědomí o hornické tradici

V minulosti vytvořilo město Jihlava několik projektů spíše naučného charakteru jako připomínky hornické tradice města. Toto snažení mělo místní charakter a mělo zapůsobit převážně na občany Jihlavy.

V současné době se však pozornost města obrací i na turisty přijíždějící do Jihlavy (viz kapitola 4.4 Koncepce cestovního ruchu města Jihlavy).

4.3.1 Naplánované nebo uskutečněné projekty

Hornická naučná stezka v Jihlavě

Naučná stezka za minulostí jihlavského hornictví byla v roce 1998 vybudována v okrajové části města (čtvrť Lesnov). Deset informačních tabulí seznamuje návštěvníky s

historií dolování stříbra a místní přírodou¹³. Vyznačena je na stromech symbolem se dvěma překříženými kladívky. Stezka dlouhá šest kilometrů vede mj. místem, jímž prochází hlavní evropské rozvodí, spatřit lze šachtu sv. Jiří a vrch Rudný s bývalou rozhlednou. V polovině cesty se lze u obce Zborná vrátit autobusem do Jihlavy nebo pokračovat ke štole sv. Jana Nepomuckého a rekreačnímu rybníku Borovinka.

Hornická stezka láká návštěvníky nejen možností dozvědět se něco o historii Jihlavy, ale tato lokalita je hojně navštěvována jihlavskými občany k nedělním vycházkám a kondičním tréninkům.

Rozhledna

Na vrchu Rudný (Šacberk) se nacházela rozhledna ve tvaru osmiúhelníku. Rozhledna byla vysoká asi 27 m a byla zpřístupněna 1. září 1907. O její výstavbu se zasloužil Jihlavský okrášlovací spolek (Verschoenerungsverein fuer Iglau und Umgebung). Dodnes se zachoval pouze vyžděný základ, na kterém se původně nacházelo dalších 5 dřevěných pater a ochoz s panoramatickým výhledem. Rozhledna byla v provozu 37 let. Koncem druhé světové války vyhořela a obnovena již nikdy nebyla.

V roce 2000 byl vypracován projekt na architektonicko – urbanistické řešení prostoru kolem vrchu Rudný. V něm kromě návrhů na výstavbu a zlepšení podmínek pro sportovní vyžití (lyžařský vlek a úprava sjezdovky) a zpřehlednění hornické naučné stezky bylo navrženo řešení rekonstrukce rozhledny.

Upravená sjezdovka a lyžařský vlek jsou k dispozici již od 2004

Rekonstrukce rozhledny by měla nejen kulturní a historickou hodnotu, ale zatraktivnila by vrch Rudný pro turisty. Rozhledna by mohla též přilákat více turistů a výletníků, kteří by si cestou na vrchol mohli prohlédnout Hornickou naučnou stezku a dozvědět se tak něco o jihlavské minulosti.

Hornický skanzen

V lokalitě V Ráji, které leží na pozemcích obce Račířov, uvažuje již několik let město Jihlava o vybudování hornického skanzenu, který by budoucím generacím připomínal slavnou hornickou minulost královského města Jihlavy a jeho okolí.

¹³ Přesné znění deseti informačních tabulí viz příloha č.10

Podle zástupců města by měl skanzen názorně ukazovat, jak probíhala hornická činnost při dobývání stříbra, na maketách důlních strojů a zařízení. Skanzen by měl fungovat podobně jako zoologická zahrada.[13]

V současné době však výstavba tohoto skanzenu uvázla na mrtvém bodě. Důvodem je spor o pozemky, na kterých by měl být skanzen vybudován. Město Jihlava by tuto lokalitu rádo odkoupilo, aby mohlo zažádat o podporu z fondů Evropské Unie a začít stavět. Obec Rančířov je ale v této záležitosti skeptická. Raději by pozemky pouze pronajala, neboť se obává, že město slíbený skanzen nepostaví a místo něj bude na daném území stát v budoucnu sídliště. Tento spor trvá již několik let. [10]

V září 2004 provázela už čtvrtý ročník semináře Stříbrná Jihlava, který do krajského města přilákal desítky mineralogů, geologů, historiků, speleologů i dalších odborníků, expozice v Muzeu Vysočiny v Jihlavě s názvem „Výstava o jihlavském dolování z pohledu archeologie“. Jeden z panelů byl věnován také projektu uvažovaného havířského skanzenu v Ráji u Rančířova. [12]

Jihlavský havířský průvod

Tradiční Jihlavský havířský průvod se koná každoročně na svátek sv. Jana Křtitele. Tato tradice byla znovu obnovena v červnu roku 1999. Slavnost vždy doprovází několikadenní bohatý program. Kromě tradičního havířského průvodu, který má předem stanovené pořadí a trasu, zde návštěvníci mohou shlédnout divadelní i hudební vystoupení nejrozličnějších stylů a žánrů. Bývá též doprovázen vystoupením kejklířů, šermířů i ohňostrojem. Program je vždy konstruován tak, aby oslovil co nejvíce diváků.

Slavnost bývá zakončena nedělní mší svatou v kostelíku sv. Jana Křtitele za účasti Jihlavského havířského průvodu.

Jihlavský havířský průvod je podle průzkumu (viz kapitola Marketingový výzkum) nejznámější a nejnavštěvovanější připomínka hornické tradice na Jihlavsku. Nutno však podotknout, že je také nejvíce propagovaná. Ke každému ročníku je vyhotoven kromě programu i jiný propagační materiál (pohlednice, brožurky) a mládež převlečená do historických kostýmů pak tyto materiály za drobný obnos prodává v centru města. Občanské sdružení Jihlavský havířský průvod navíc prezentuje svoji činnost na vlastních internetových stránkách a akce je zmíněna i na oficiálních stránkách města Jihlavy.

Původ této tradice však musíme hledat již na konci 18. století při mohutných oslavách historicky nepodloženého založení města Jihlavy.

Jihlavský rodák Johann Heinrich Marzy (1722-1801) byl člověk všestranného nadání i zájmů. Vynikl jako mědirytec, pedagog a vlastivědný pracovník. Řadu let byl zaměstnán na jihlavském magistrátě, kde měl přístup k městskému archivu, který částečně zpracoval a uspořádal. Právě studium starých archivních materiálů v něm probudilo velký zájem o jihlavskou historii. Pro své znalosti bývá nazýván otcem jihlavské historiografie. Do dějin města se zapsal také jako iniciátor a hlavní organizátor velkých městských oslav v roce 1799. Jihlavští se tehdy rozhodli náležitě oslavit domnělé tisící výročí města.

Marzymu se podařilo pro své záměry nadchnout doslova celé město. Mnozí vzdělanci sice vyjadřovali nesouhlas se stářím kostelíka sv. Jana, který by podle uváděného roku založení musel stát už 64 let před příchodem věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje na Moravu. Nakonec ustoupili, když myšlenka oslav jubilea města našla silnou podporu jihlavského magistrátu v čele s Jakubem Goskem (v úřadě 1786-1802). Organizátoři pojali oslavy jako 5 denní akci, které se zúčastnila nejen celá Jihlava, ale i řada významných hostů. Samo město bylo slavnostně vyzdobeno, většinu domů zdobily desítky praporů, transparentů s nápisy „Jubilaeum“, obrazy z historie Jihlavy, atd. Nejpestřeji bylo ozdobeno centrum města. Tak třeba před kostelem sv. Ignáce bylo zbudováno slavnostní osvětlení, jiná světla z kostelních oken osvětlovala číslici 1000 na obou věžích. Na radnici kromě vlajkoslavy byl velký městský znak a oslavná latinská báseň.

Hlavní sláva se uskutečnila v pondělí 24. června 1799. Ten den již od časného rána proudily davy na Jánský kopeček, aby si zde, na místě památného kostelíka sv. Jana Křtitele, připomněly významně výročí. Ráno byla slavnost zahájena Velkou mší celebrou symbolicky nejstarším duchovním farností, rančířovským farářem Karlem Filibrem. Poté se seřadili přítomní do mohutného průvodu, který zamířil do města. Vpředu šli se svými učiteli žáci z triviálek sledovaní žactvem hlavní školy, za nimi studenti gymnázia. Pak následovaly všechny jihlavské cechy s prapory, mniši a kněží, úřednictvo krajského úřadu i městského magistrátu, ostrostřelci a nakonec městská honorace. Atmosféru dotvářely desítky píšťal, trumpet a bubínků, vřava byla ještě zesilována vyzváněním všech jihlavských zvonů a výstřely z děl.

Průvod končil v kostele sv. Jakuba, kde bylo pokračování. Následovalo slavnostní kázání a mše, které asistovalo 24 chlapců - žáků hlavní školy. Dvanáct z nich bylo oděno v bílé roucho, na hlavě mělo vavřínové věnce a v rukou hořící svíce. Druhá dvanáctka byla oblečena v hornický oděv a v rukou chlapci drželi zapálené kahany. Oslavy pokračovaly dále nejen tohoto dne, ale i v ve dnech následujících. Avšak pro nás je nejdůležitější, že tehdy byla založená tradice slavných havířských průvodů, která se pak každoročně na

svátek sv. Jana Křtitele (24. června) pravidelně opakovala: výročního průvodu k slavnostnímu církevnímu obřadu, který se odehrával jánském kostelíku, se kromě jiných vždy zúčastňovalo 12 chlapců oděných do hornických šatů vyrobených podomácku z obyčejného lněného plátna.[4]

4.4 Koncepce cestovního ruchu města Jihlavy

Jedním z nástrojů pro zvýšení návštěvnosti dané lokality, ale i povědomí o daném regionu, je vytvoření image. To je způsob, jakým se bude dané město a celý region prezentovat nejen na celorepublikovém poli, ale i mezinárodně.

To si představitelé města Jihlava uvědomují, a proto v roce 2005 vznikl projekt s názvem „Jihlava – královské horní město“. Projekt by měl vést ke zkvalitnění služeb v oblasti cestovního ruchu, zlepšení informovanosti o bohaté hornické historii Jihlavy a rozšíření využití turistického a volnočasového potenciálu města, a tím zvýšit turistickou atraktivitu Jihlavska.

Mezi hlavní cíle projektu patří:

- vytvoření jednotného vizuálního stylu komunikačních prostředků
 - bude vytvořen jednotný koncept grafického vzhledu všech reklamních a propagačních materiálů v rámci projektu. Součástí bude především snaha dostat Jihlavu do povědomí jako „stříbrné město“ – s bohatou historií hornictví a těžby stříbra a ražby mincí.
- příprava expozice a účast na veletrhu Regiontour
 - tato expozice byla již realizována v lednu 2006. Měla podobu podzemní chody z doby těžby stříbra a zajímavým oživením byla účast dvou kovářů, kteří razili do cínu a zdarma rozdávali zájemcům odračky s motivem českého lva a jihlavského ježka
- zajištění propagace města jeho památek v katalogích a incomingově orientovaných časopisech
 - aktivita směřující k oslovení individuálních turistů a příležitostných návštěvníků

- vytvoření a tisk souboru tří propagačních brožurek „Jihlava – královské horní město“ v jednotné grafické úpravě, které by měly vzbudit zájem návštěvníků o město.
 - Bude se jednat o brožury „Procházka městem“ – průvodce po památkách s mapkou a vyznačenými památkami, „Hornická naučná stezka“ – průvodce po hornické stezce s plánkem i dalších souvisejících lokalit a „Jihlavské podzemí“ průvodce labyrintem podzemních chodeb. Tyto brožury budou ve třech jazykových mutacích.
- aktualizace informačních panelů Hornické naučné stezky
 - stávající panely Hornické naučné stezky jsou v naprosto nevyhovujícím stavu a vyžadují aktualizaci. Jedním z cílů projektu je proto jejich nové osazení.
- tvorba nových propagačních materiálů s tematikou hornické minulosti města pro různé cílové skupiny
 - tzn. pro děti pastelky, hlavolamy, balónky, pohlednice a omalovánky s motivy havířů a dolování stříbra, pro dospělé pak trička s motivy korespondujícími s tematikou tohoto projektu

Realizace projektu začala už v lednu 2006, kdy se Jihlava prezentovala na veletrhu Regiontour 2006 v Brně.

Na financování projektu „Jihlava – královské horní město“ se kromě města Jihlavy spolupodílí Evropská Unie.

4.5 Marketingový výzkum

Cílem marketingového výzkumu bylo zmapování povědomí a zájmu občanů i návštěvníků Jihlavy o hornickou historii města. V rámci výzkumu byli osloveni 104 občané a návštěvníci města, kteří odpovídali na 9 otázek.¹⁴

Dotazník vyplnilo 41 mužů, což je 39% respondentů a 63 žen, které tvořily 61%.

¹⁴ Viz dotazník – Příloha č.2

Věkové složení dotazovaných bylo následující:

	do 10 let	11-15 let	16 - 25 let	26 - 35 let	36 - 50 let	51 - 65 let	66 a více
ženy	6	7	30		17	3	
muži	4	10	16	3	7	1	
dohromady	10	17	46	3	24	4	0
					celkem		104

Většinu respondentů tvořili mladí lidé do 25 let, neboť jak i dále z výzkumu vyplývá, tvoří tato skupina segmenty, na které by bylo dobré zapůsobit a pro které by bylo dobré připomínky hornické tradice zatraktivnit. Odpovědi těchto mladých lidí totiž častěji než u starších ročníků naznačovaly nezájem o stávající způsob prezentace a využití hornických památek.

Většinu dotazovaných tvořili jak už bylo řečeno obyvatelé Jihlavska. Přímo z Jihlavy a satelitních městeček bylo 77% respondentů, to znamená 80 lidí. Zbýlých 23% tvořili obyvatelé jiných měst a obcí nejen v kraji Vysočina.

Rozbor výsledků výzkumu

Otázka číslo 1: „Víte, že existuje naučná stezka zabývající se hornickou historií města Jihlavy v jihlavské čtvrti Lesnov?“

Na otázku odpovědělo 79 % respondentů kladně. V kategorii do 25 let o naučné stezce neví zhruba 26 %. Oproti tomu věkové skupiny nad 25 let jsou informovány z 90 %. Dalo by se tedy říci, povědomí o Hornické naučné stezce klesá s věkem¹⁵.

Bod číslo 2: „Navštívili jste už vrch Rudný (čtvrť Lesnov), na kterém se tato naučná hornická stezka nachází?“ a „Kolikrát jste tuto lokalitu navštívili?“

Vrch Rudný navštívila více než jedna polovina respondentů (67 lidí). Z toho opět více než polovina navštívila vrch více než jedenkrát.

Otázka číslo 3: Jaký byl účel Vaší návštěvy vrchu rudný?

Vrch Rudný je velice oblíbenou destinací nedělních procházek a častým dějištěm nejrůznějších sportovních klání a individuálních tréninků. Avšak pouhých 33%(tj. 27 respondentů) z těch, co o stezce vědí, si prošlo tuto stezku, aby se seznámilo s hornickou historií.

¹⁵ Viz graf 1 , příloha č.3

Otázky číslo 4 a 5 měly za úkol odhalit, které památky a lokality těžby jsou pro respondenty nejznámější. Mezi lokalitami těžby převládali v odpovědích vrch Rudný a část Jihlavy Staré Hory. Z památek to byly převážně kostel Sv. Jana Křtitele a katakomby, přestože katakomby patří mezi hornické památky spíše okrajově.

Otázka číslo 6: Navštívil jste již hornickou expozici v Muzeu Vysočiny?

Na tuto otázku odpovědělo 53% respondentů kladně.

Otázka číslo 7: Co Vám říká akce s názvem Jihlavský havířský průvod?

Necelých 10 % dotázaných o této akci nikdy neslyšelo. 11 % respondentů se akce pravidelně účastní. Celých 40 % dotázaných o akci slyšelo, přesto ji nikdy nenavštívilo a přibližně 40 % akci navštívilo pouze jedenkrát. Mezi ty, co o akci nikdy neslyšely patří převážně starší ročníky.

Otázka číslo 8: Jak hodnotíte znovuoobnovení tradice průvodu?

85% respondentů si myslí, že obnovení tradice havířského průvodu je dobrý nápad. Dalších 11% dotazovaných se vůbec o hornickou tradici nezajímá a podle názoru zbylých 4% dotazovaných není takovéto obnovování tradic přínos pro dnešní dobu. Z výzkumu také vyplynulo, že drtivá většina těch, které o tradice nezajímají nebo si nemyslí, že jsou přínosem, jsou mladí lidé do 25 let. Proto by bylo moudré na tyto lidi zapůsobit.

Otázka číslo 9: Doporučili byste ke shlédnutí některou z připomínek hornické historie města Jihlavy? A kterou?

Na tuto otázku odpovědělo opět celých 85% dotazovaných kladně. Většina by pak doporučila Jihlavský havířský průvod a Hornickou naučnou stezku. Nejméně dotazovaných by doporučilo Kostel sv. Jakuba Většího nebo katakomby.

Závěrem lze shrnout, že památky hornické tradice, jako objekty cestovního ruchu, mají ve stávající podobě spíše místní význam. Tuto skutečnost potvrdily i výsledky výzkumu, kde se znalost problematiky projevila spíše u v Jihlavě dlouhodobě žijících občanů. Krátkodobí návštěvníci a výletníci projevovali v této oblasti znalosti převážně povrchní v některých případech žádné.

Nutno však říci, že u některých otázek váhali i obyvatelé Jihlavy, a to zvláště mladší generace, u které se též ve větší míře projevila nezájem o historii rodného města. V tomto případě jde spíše o nezájem ze strany návštěvníků než o jejich neinformovanost, neboť většina dotazovaných o památkách, historii a akcích s nimi spojených slyšela, avšak daný objekt nenavštívila, nebo jedenkrát navštívila, ale zážitek je nepodnítl k opakování návštěvy.

V případě krátkodobých návštěvníků a výletníků se s největší pravděpodobností jedná především o nízkou informovanost, ačkoli je pravdou, že k tomuto faktu přispívá i nižší atraktivita historických objektů. Jihlava se v současné době poměrně málo prezentuje jako město s bohatou hornickou historií, která je spojena i s historií evropskou (Horní právo). Dokládá to i skutečnost téměř nulové existence propagačního materiálu o hornictví dostupného pro turisty v městské informačním centru.

Z výzkumu dále vyplývá, že větší zájem vzbuzují společenské akce (eventy) vycházející z tradic než pasivně navštěvované lokalizované objekty cestovního ruchu. Dobrým příkladem porovnávání atraktivnosti dvou objektů cestovního ruchu je Hornická naučná stezka na vrchu Rudný a organizovaná společenská akce pod názvem Jihlavský havířský průvod.

Z výsledků dotazníku vyplývá, že Jihlavský havířský průvod je nejen známější, ale má rozhodně i větší návštěvnost. Pouhých 8% respondentů o havířském průvodu nikdy neslyšelo (je třeba dodat, že tyto respondenty tvoří převážně lidé v Jihlavě dlouhodobě nežijící – výletníci a návštěvníci), zatímco 52% dotazovaných akci alespoň jedenkrát navštívilo.

Na druhé straně Hornickou naučnou stezku navštívilo pouze něco málo přes jednu čtvrtinu dotazovaných, přestože o její existenci ví téměř 80% všech respondentů.

4.6 Navrhované produkty

Jedním z cílů této práce je navržení produktů cestovního ruchu, které by zájemcům nabízely návštěvu míst spojených s hornickou historií a tradicí, přičemž by využívaly technické památky a atraktivitu této historie dokládající. Tyto navrhované produkty představují jednak turistické trasy a cyklotrasy a jednak náměty doplňující myšlenky projektu „Jihlava – královské horní město“.

Terénní výzkum ukázal a potvrdila se tak i jedna z hypotéz, že drtivá většina technických památek dokládajících hornickou historii už neexistuje. Existuje jen několik málo starých štol, které je možno v okolní krajině nalézt, ale většinou jsou od sebe vzdáleny natolik, že z nich prakticky nelze vytvořit jednotný produkt cestovního ruchu.

Většina důlních děl využitelná k sestavení naučné stezky, která se nachází v blízkosti vrchu Rudný, byla již v minulosti zahrnuta do projektu zvaného „Hornická naučná stezka“.

Produkty nabízené v kapitolách 4.6.1 a 4.6.2 jsou tedy spíše tipy na výlet např. pro školy, zájmové skupiny i jednotlivce. Většinou spojují místa, kde se v minulosti stříbro těžilo, avšak dnes by zde návštěvník jen těžko hledal nějakou štolu. Některé trasy procházejí spíše městskými částmi a zde si návštěvník může prohlédnout většinou historické stavby, které jsou nějakým způsobem spojené s hornickou historií. Trasy mají za úkol přiblížit návštěvníkovi místa, které byla v minulosti důležitá pro rozvoj města Jihlavy.

Z výsledků výzkumu také vyplývá, že projekt královského horního města by měl směřovat do aktivit event marketingu. Jak ukazuje příklad havířského průvodu, akce spojující vzdělávací stránku s různými formami zábavy mají velkou šanci vzbudit zájem potenciálních návštěvníků.

4.6.1 Pěší turistika

Trasa č.1: „Za hornickou tradicí“¹⁶

Hlavní nádraží – Julius Meinl – Sokolovská ul. – Slavíčková ul. – Lesnov (pěšky nebo autobusem č. 5) – Hornická naučná stezka (Rudný) – (restaurace U Lyžaře) - rybník Borovinka

Cca 10km

Tato trasa vede převážně členitým terénem. Samotná Hornická naučná stezka je značena lesem a návštěvníci překonávají převýšení téměř 100m. Terén je sice náročný, ale jednotlivá stanoviště a informační tabule dopřávají chvílku oddechu i méně trénovaným návštěvníkům.

Trasa je vhodná pro jakékoliv segmenty návštěvníků, zejména pro školní výlety a turistické oddíly. Pro mladší děti, či méně pohybově nadané a trénované jedince by bylo dobré k začátku stezky použít vlastní dopravu nebo MHD.

Terén v této lokalitě není vhodný pro dětský kočárek nebo kolečkové křeslo. Pro mládež by bylo ideální spojit procházku této trasy s nějakou soutěží nebo hrou (např. „šipkovanou“, vědomostní či paměťovou,...). Další nevýhodou je, že značený je pouze úsek samotné stezky. Pro návštěvníky, kteří nejsou místní, může být obtížné orientovat se v úseku mezi hlavním nádražím a začátkem naučné stezky.

¹⁶ Mapka viz Příloha č.4

Trasa č.2: „Jihlavská ZOO a městské památky“¹⁷

Hlavní nádraží – Havlíčkova ul. – Kostel sv. Jana Křtitele – most přes řeku Jihlavu – Srázná ul. – Heulos – ZOO - Dolní Masarykovo náměstí – Kostel sv. Jakuba Většího – katakomby – Muzeum Vysočiny ; Jihlava

5 až 10 km

Druhá trasa má na rozdíl od té první spíše městský charakter. Její výhodou je hlavně variabilita. Účastníci si mohou trasu přizpůsobit svým zájmům a možnostem. Na náměstí je také velký výběr restaurací, kde se výletníci mohou občerstvit.

Trasa byla navržena spíše pro segment starších lidí a zájemců o historii a architekturu, ale ve spojení s návštěvou zoologické zahrady, může být zajímavá i pro rodiny s dětmi nebo školní výlety.

Druhou trasu lze pro náročnější a vytrvalejší návštěvníky spojit se třetí trasou.

Trasa č.3: „Putování jihlavskou přírodou“¹⁸

Kostel Matky Boží – hradební parkán – Znojemská ul. – čtvrť Na Slunci – Mošnova ul. – ul. U Dlouhé stěny – Křížíkova ul. – údolí Jihlavky – stará plovárna – Pančava – Brtnická ul. – dopravní podnik - zpět na Znojemskou ul. – „Skalka“ – Telečská ul. – zpět na náměstí

Cca 5 km

Tuto trasu z části nabízí publikace Jihlava – kulturněhistorický průvodce městem. Podobně jako u trasy číslo 2 tvoří převážnou část prohlídky městská zástavba. Je však rozšířena zejména o Pančavu a „Skalku“. Nejen s těmito dvěma lokalitami je spjata hornická historie. Na Skalce, která leží pod bývalým šibeničním vrchem a je dnes oblíbeným vycházkovým cílem chovatelů psů a hrajících si dětí, můžeme nalézt pramen. Ten je pozůstatkem někdejší těžby, avšak dnes spíše připomíná odpadkový koš.

¹⁷ Mapka viz Příloha č.5

¹⁸ Mapka viz Příloha č.6

4.6.2 Cykloturistika

Celý kraj Vysočina nabízí dobré podmínky pro cykloturistiku. Je však třeba říct, že většina terénů je vhodná spíše pro horská nebo krosová kola. To platí i pro níže navrhované trasy.

Město Jihlava postupně rozšiřuje síť cyklistických stezek, přesto je zatím vcelku obtížné projet městem na kole, neboť je zde hustá automobilová doprava. Obzvláště pro děti a nezkušené cyklisty jsou tyto podmínky nevyhovující.

Některé navržené trasy procházejí i mimo veřejné komunikace a je tedy třeba dbát na dobré vybavení návštěvníků. S ohledem na terén je nutné cyklisty upozornit na nutnost pořádného technického vybavení, jako je lepení na kola, nářadí na seřízení, atd.

Trasa č.4: „Hornická naučná stezka“¹⁹

3km

Ta je uváděná v několika jihlavských průvodcích jako vhodná pro pěší i cykloturistiku. Avšak nutno dodat, že na kole je tato naučná stezka velice náročná a kromě dobrého kola, by si ti, kteří se rozhodnou stezku absolvovat na kole, měli pořídit i helmu a jiné bezpečnostní doplňky. Trasa není vhodná pro cyklisty začátečníky a pro malé děti.

Trasa č.5: „Stříbrné okolí Jihlavy 1“²⁰

Jihlava - Rančířov – Čížov – Okrouhlík – Pístov – Jihlava

10 až 15 km

Trasu je možno absolvovat nejen po silnici, ale i po turisticky značených cestách. Z náměstí vede trasa po modré turistické značce směrem ke Staré plovárně, přes Pančavu směrem k Sasovu. Modré značení pokračuje podél řeky Jihlávky až do Rančířova. Rančířov je jednou z významných lokalit, která měla pro stříbrné hornictví v Jihlavě velký význam.

Trasa je původně navržena pro cyklisty, avšak lze ji projít i jako pěší turista.

¹⁹ Mapka viz Příloha č.7

²⁰ Mapka viz Příloha č.8

Přestože trasa spojuje místa, kde se v časech minulých těžilo stříbro (popřípadě grafit), připomínky této těžby se hledají dnes již obtížně.

Trasa č.6: „Stříbrné okolí Jihlavy 2“²¹

Jihlava - Pístov – (Okrouhlík) – Vysoká – Hosov – Rantířov - Jihlava

Cca 18 km

Z Jihlavy vyjíždí trasa směrem na Třešť (po značené cyklistické trase směrem na bývalé vojenské objekty na Pístově) přes Pístov, kde v minulosti bývaly doly na stříbro a grafit. Cestou do Vysoké je možné udělat si malou zajižďku k rekreačnímu rybníku Okrouhlík, který se může stát odpočinkovým místem pro návštěvníky. Zároveň je však tato lokalita místem, kde se též těžila stříbrná ruda. Od rybníka je třeba se opět vrátit po žlutě vyznačené turistické trase na silnici Jihlava – Pístov – Popice, silnici kolmo přejet a pustit se rovně směrem k satelitní vesnici Jihlavy – Vysoká. Trasa prochází touto původně německou vesnicí a pokračuje dále po cestě udržované pouze chataři z místní chatové osady směrem k Hosovu.

Z Hosova je možné zvolit návrat do Jihlavy po asfaltové silnici I.třídy, nebo pokračovat podle žlutých značení směrem k Bradelskému rybníku a dále pokračovat na Rantířov. Cesta vede kolem Pekelského mlýna. Mlýn je dodnes funkční a po domluvě s majitelem se jeho prohlídka může stát zpestřením výletu. Pohodlnější cesta z Rantířova vede po asfaltové silnici směrem do Jihlavy a náročnější návštěvníci mohou zvolit cestu po červeně značené turistické cestě, která kopíruje železniční trať a vede podél řeky Jihlavy.

Do Jihlavy „vchází“ v místě Starých Hor, což byla v historii nejvýznamnější lokalita těžby stříbra v Jihlavě.

Tato trasa je určena pro zkušenější cyklisty. Přesto je možné využít trasu například pro školní výlety a podobně, neboť komunikace, kterými trasa probíhá jsou málo frekventované.

4.6.3 Návrhy na rozšíření projektu „Jihlava – královské horní město“

Výše zmíněný projekt je velice zajímavý a jistě přispěje ke zvýšení návštěvnosti města Jihlavy.

Zájem návštěvníků by mohly dále podpořit níže uvedené činnosti a akce:

²¹ Mapa viz Příloha č.9

Realizace plánovaného projektu Jihlavského hornického skanzenu

Realizací plánovaného skanzenu by město získalo cennou lokalitu pro spojení naučné a zábavné formy popularizace hornické historie města.

V rámci tohoto skanzenu by se návštěvníci mohli seznámit dobovými řemesly a činnostmi souvisejícími s hornictvím formou praktických ukázek, muzejních exponátů, výstav, ale třeba také formou divadelních představení, soutěží, a jiných akcí podporujících aktivní účast návštěvníků. Toto centrum by mohlo nabízet sadu balíčků služeb pro různé segmenty formou nabídkových listů nebo v katalozích cestovních kanceláří.

Prezentace hornické tradice nejen na veletrzích

Zvážit možnost prezentovat hornickou historii města formou infostánků tradičních výročních trzích a poutích konaných v Jihlavě a okolních obcích, které by zájemcům nabízely propagační materiály a upomínkové předměty s hornickou tematikou.

Vytvoření samostatných internetových stránek

Ty by se zabývaly právě hornickou historií města Jihlavy. Byly by vytvořeny v jednotném duchu celého projektu a měly by za úkol informovat nejen o službách pro návštěvníky města, ale i o aktuálních akcích spojených s tradicemi Jihlavska. Zároveň by zde byly ucelené informace o historii a tradicích Jihlavy. Takové „Stříbrné internetové informační centrum“ samozřejmě v několika jazykových mutacích.

Hornické informační centrum

Mohlo by vzniknout jako rozšíření stávajícího infocentra, které v současné době podává všeobecné informace, ale hornická historie tvoří pouze zlomek poskytovaných informací. Měly by zde být k dispozici informační brožury a letáky. Jako suvenýry by zde byly prodávány drobnosti zmiňované v projektu „Jihlava – královské horní město“. Dále pak by bylo stylové prodávat zde přívěsky ve tvaru stříbrných mincí s jihlavskými motivy.

Vybudování mincovny na náměstí.

Ta by sloužila nejen jako muzeum, ale mohla by převzít funkci výše zmiňovaného informačního centra. Pokud by se podařilo umístit ji do vhodného objektu v centru města, byla by pro turisty díky své dostupnosti atraktivním objektem zájmu. Zároveň by mohla být zázemím pro koordinaci akcí propagujících hornickou historii. Pokud by se nepodařila realizace Hornického skanzenu, mohla by z části nahrazovat i jeho funkci.

5 Závěr

Během terénního průzkumu bylo zjištěno, že většina technických památek nemůže v takovém stavu, v jakém je, být použita pro produkty cestovního ruchu.

Určitou „záchranou“ v tomto směru by mohl být Hornický skanzen navrhovaný již před několika lety. S jeho výstavbou se však v nejbližších letech nepočítá.

Jedna z hypotéz poukazuje na vzdálenost mezi jednotlivými objekty. Tato skutečnost se potvrdila pouze z části. Byly proto vytvořeny trasy, které některé připomínky historie zahrnují. Většina těchto připomínek je však v krajině, jak už bylo zmíněno, jen sotva znatelná.

Město Jihlava se minulosti tímto problémem již zabývalo a vytvořilo Hornickou naučnou stezku a jiné projekty. Nejpopulárnější z nich je nejspíš Jihlavský havířský průvod. Tyto aktivity však byly pouze místního významu. V roce 2005 sestavili zastupitelé města projekt s názvem „Jihlava – královské horní město“. Projekt by měl zvýšit povědomí o hornické historii města a zároveň by měl zvýšit počet návštěvníků Jihlavy. Taková snaha je určitě prospěšná pro posílení identity města. V budoucnosti by se měl tento projekt rozšiřovat a prohlubovat, aby bylo návštěvníkům nabízeno co nejkvalitnější a nejpestřejší zázemí. Některé návrhy na doplnění projektu jsou uvedeny v kapitole 4.6.3 Návrhy na rozšíření projektu „Jihlava – královské horní město“.

Město by také mělo v budoucnosti zaměřit svoji pozornost na event marketing a organizovat více akcí podobných havířskému průvodu, neboť jak vyplývá z marketingového výzkumu, mají akce tohoto charakteru pozitivní ohlas u návštěvníků.

6 Resumé

This bachelor work should explain the importance of silver mining history of Jihlava in tourism development.

Each tourist region has to have something original and inventive marketing strategy to be able to compete with others. The hardest task is to estimate the right point of interest in the region. It can be some natural monument, some historical events in region history or image made up on region traditions.

Lately the technical historical monuments have been widely spoken. These monuments are quite important for present generations. They help us to understand the way of life of our ancestors and genius of their ability to solve problems. These historical monuments can be some machines, clothes, buildings and factories, mines and pits, some manuals and know-hows and many other things.

Jihlava town has rich history connected with silver mining. There is a lot of relics which remain this history. Some of them are also technical historical monuments.

Municipality of Jihlava discuss the matter of utilization of the history to increase the publicity of the town. The town representative brought out a project called „Jihlava – the royal mining town“. This project should bring publicity for the town and bring some tourists in the region.

There are some ideas how to develop the project mentioned above in this work. In chapter 4.6 there are also some suggestions for products of tourism.

7 Použité zdroje

1. BOUČKOVÁ, J. Marketing cestovního ruchu. In *Marketingové aplikace*. Stehlík, E. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. s 49-68. ISBN 80 – 7079 – 346 – 5
2. JAROŠ, Z. *Jihlavský havířský průvod: Jihlavská knižnice č.6.*, Jihlava: občanské sdružení Jihlavský havířský průvod, 1999. 24 s.
3. JAROŠ, Z. *Jihlavské dolování I: Jihlavská knižnice č.3.* 1. vydání. Jihlava: Kulturní spolek města Jihlavy za přispění města Jihlavy, 1993. 14 s.
4. JAROŠ, Z., VEVERKA, P. *Historie a současnost podnikání na Jihlavsku.* 1. vydání. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2001. ISBN 80 – 902919 – 6 – 1
5. KONVIČKA, V. *Dolování polymetalických rud v Jihlavě* [on line]. 2005, [10.10.2005] <<http://www.hornictvi.info/>>
6. LEDNICKÝ, V. *Strategie využití technických památek a průmyslové infrastruktury v cestovním ruchu.* Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. Ekonomická fakulta, 2004. 126 s. ISBN 80 – 248 – 0611 – 8
7. MAZÁČ, J. *Technické kulturní památky*, 1.vydání. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 2003. 166 s. ISBN 80 – 248 – 0242 – 2
8. *Památky Jihlavy a okolí.* Jihlava: Magistrát města Jihlavy, 2003. 33 s.
9. PETRŮ, Z. *Základy ekonomiky cestovního ruchu.* 1. vydání. Praha: Idea servis, konsorcium, 1999. 107 s. ISBN 80-85970-29-5
10. *Soud Jihlava versus Rančířov nebude.* [on line], 6.8.2004 ,[3.4.2006]. <<http://www.jihlavske-listy.cz/jl/index.asp?clanek=4179>>
11. VOSÁHLO, J. Hornická činnost na starohorské dislokační zóně z pohledu historických pramenů. In *Stříbrná Jihlava 2004: Sborník příspěvků ze semináře „K dějinám hornictví a důlních prací na Vysočině“ Jihlava 17.9.-19.9.2004.* Zimola, D. 1. vydání. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 2004. s.22-31. ISBN 80-86382-12-5
12. VARHANÍK, J. *Muzeum přibližuje výstavou dolování z pohledu archeologie.* [on line]. 17.9.2004, [3.4.2006] <<http://www.jihlavske-listy.cz/jl/index.asp?clanek=4448>>
13. *Výstavba hornického skanzenu uvázla na mrtvém bodě.* [on line]. 14.10.2003, [3.4.2006]. <<http://www.jihlavske-listy.cz/jl/index.asp?clanek=2491>>

14. ZATLOUKAL, R., ZIMOLA, D. Hornická kolonizace Jihlavska z pohledu archeologie. In *Dolování stříbra a mincování v Jihlavě*. Redakční práce Sylva Pospíchalová. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 1999. s.28-34

Ostatní internetové zdroje:

www.jihlava.cz

www.regionalist.cz/stribro

www.hornictvi.info

www.atlas.cz

www.supermapy.centrum.cz

8 Seznam příloh

1. Výstavy v Muzeu Vysočiny v roce 2006
2. Formulář dotazníku
3. Grafické zpracování marketingového výzkumu
4. Mapka: Trasa č.1 – „Za hornickou tradicí“
5. Mapka: Trasa č.2 – „Jihlavská ZOO a městské památky“
6. Mapka: Trasa č.3 – „Putování jihlavskou přírodou“
7. Mapka: Trasa č.4 – „Hornická naučná stezka“
8. Mapka: Trasa č.5 – „Stříbrné okolí Jihlavy 1“
9. Mapka: Trasa č.6 – „Stříbrné okolí Jihlavy 2“
10. Informační tabule hornické stezky – obsah
11. CD ROM – Fotodokumentace k terénnímu výzkumu
12. Návrh propagačního materiálu

Příloha č.1

VÝSTAVY MV JIHLAVA V ROCE 2006

Kouzelný svět hraček do 9.1.

Ó svatá dobo vánoční do 8.1.

Photographia natura 2005 do 8.1.

Tváře Kuby (fotografie Petra Soukopa) 12.1. - 5.2.

Významné osobnosti české vědy a techniky (výstava Národního technického muzea Praha) 19.1. - 2.4.

Kramářské tisky ve sbírkách Muzea Vysočiny Jihlava 9.2. - 5.3.

Grafiky ze sbírek Muzea Vysočiny Jihlava 9.3. - 2.4.

Obrazy - Petr Jordan Mirčev 6.4. - 30.4.

Jihlavská radnice v proměnách staletí cca 11. - 13.4. - 28.5.

Fotografie - Antonín Bína 5.5. - 4.6.

Kříž a kalich (570. výročí jihlavských kompaktát)(ve spolupráci s OGV a SOKA) 8.6. - 27.8.

Výstava kaktusů a sukulentů 13.6. - 18.6.

Výstava panenek 7.9. - 26.11.

Hudební festival Mahler Jihlava - OZVĚNY 7.9. - 1.10.

VI. výstava exotických rostlin 13.9. - 17.9.

Výstava hub 27. 9. - 1.10.

Jihlava zadní trakt - projekt II (fotografie Karla Sýkory) 5.10. - 5.11.

Nové archeologické nálezy na Jihlavsku 9.11. - 10.12.

Jihlavské betlémy 7.12. - 7. 1.07

Photographia natura 2006 14.12. - 14.1.07

Zdroj: Muzeum Vysočiny [on line]. [5.4.2006]<<http://muzeum.ji.cz/index.php?page=19b>>

Příloha č.2

Dobrý den, jsem studentka Jihočeské Univerzity a ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku. Zpracované výsledky pak budou použity v bakalářské práci na téma Využití hornické historie města Jihlavy pro rozvoj cestovního ruchu. Vhodnou odpověď vždy zakroužkujte.

Jaké je Vaše pohlaví:

a) muž

b) žena

Jaký je Váš věk?:

a) do 10 let

b) 11 – 15 let

c) 16 – 25 let

d) 26 – 35 let

e) 36 – 50 let

f) 51 – 65 let

g) 66 a více

Jaké je Vaše bydliště (město či obec)?: _____

1. Víte, že existuje naučná stezka zabývající se hornickou historií města Jihlavy v jihlavské čtvrti Lesnov?

ANO

NE

2. Navštívili jste už vrch Rudný (čtvrť Lesnov), na kterém se tato naučná hornická stezka nachází? Kolikrát jste tuto lokalitu navštívili?

a) Nikdy

b) Jedenkrát

c) Dvakrát

d) Třikrát

e) Pětkrát

f) Desetkrát

g) Vícekrát

3. Pokud jste vrch Rudný navštívili, jaký byl účel návštěvy?*

a) Houbaření

b) „Nedělní procházka“

c) Sport

d) Návštěva naučné stezky a seznámení se s hornickou historií Jihlavy

jaký: _____

4. Pokuste se vyjmenovat 3 lokality těžby stříbra na Jihlavsku.

5. Pokuste se vyjmenovat 3 památky v Jihlavě, které mají spojitost s dolováním stříbra.

6. Navštívil(a) jste již expozici na téma jihlavské dolování v Muzeu Vysočiny v Jihlavě?

ANO

NE

7. Co Vám říká akce s názvem Jihlavský havířský průvod?

- a) Nikdy jsem o tom neslyšel(a).
- b) Slyšel(a) jsem o tom, ale akci jsem nikdy nenavštívil(a)
- c) Průvod jsem už jednou navštívil(a)
- d) Pravidelně se akce účastním (zapojuji se do průvodu)

8. Jak hodnotíte znovuoobnovení tradice průvodu?

- a) Je to dobrý nápad
- b) Hornická tradice mě nezajímá
- c) Nemyslím, že by to bylo přínosem pro dnešní dobu

9. Doporučil(a) byste někomu návštěvu některé z připomínek hornické tradice?

ANO

NE

Pokud ANO, tak kterou?*

- a) Jihlavský havířský průvod
- b) Hornickou expozici v muzeu
- c) Hornickou naučnou stezku
- d) Kostel sv. Jana Křtitele
- e) Jinou (kterou): _____

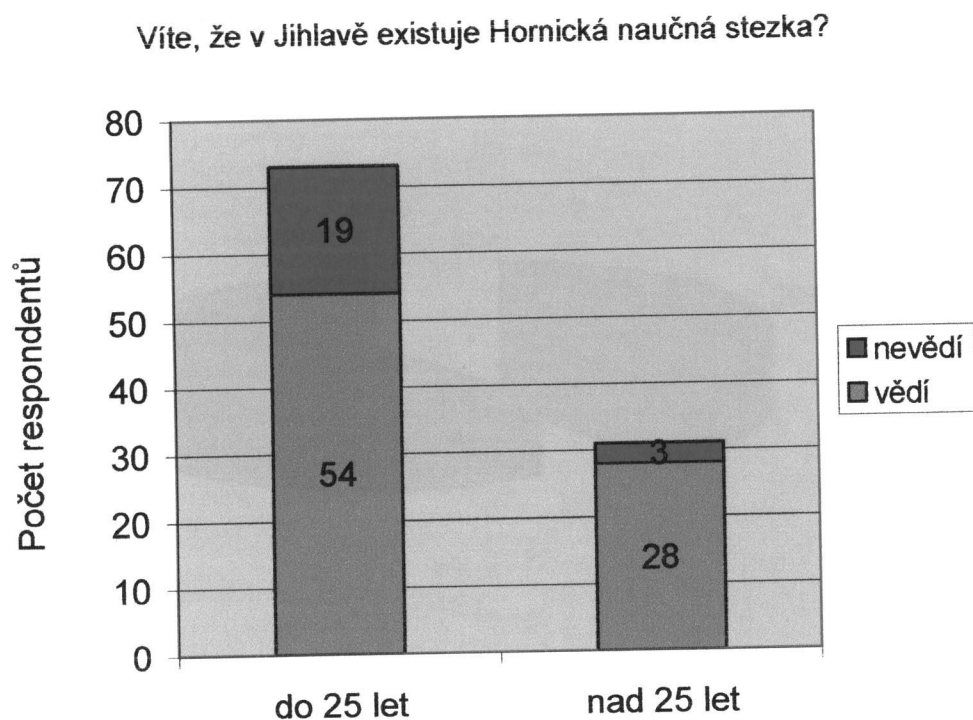
Mockrát děkuji za spolupráci !

* Možno zakroužkovat více odpovědí

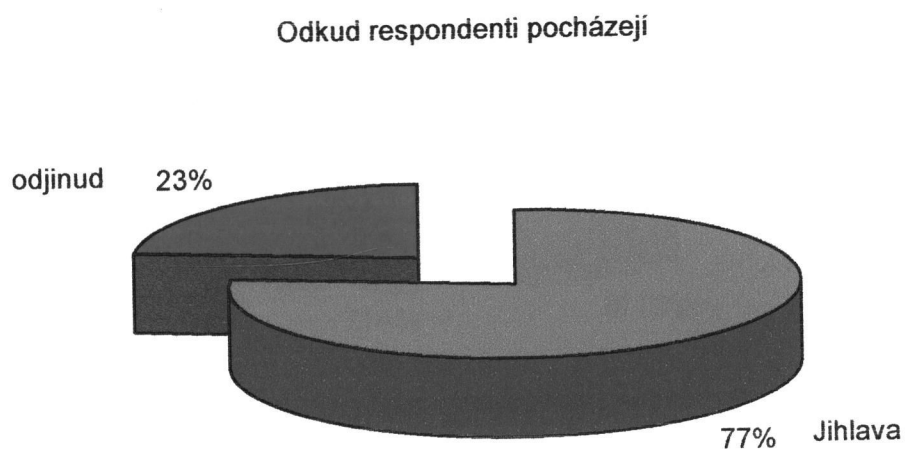
Příloha č.3

Výsledky marketingového výzkumu

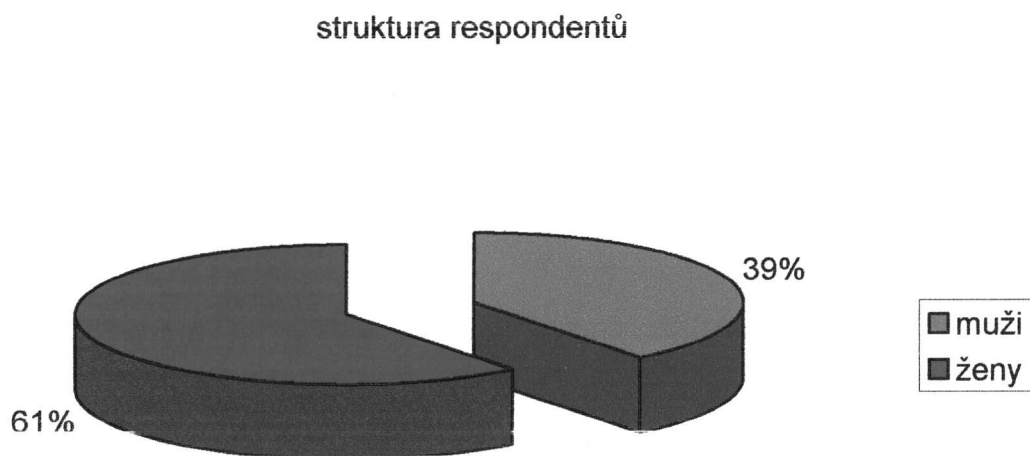
graf 1 Povědomí o existenci Hornické naučné stezky

graf 2 Původ respondentů

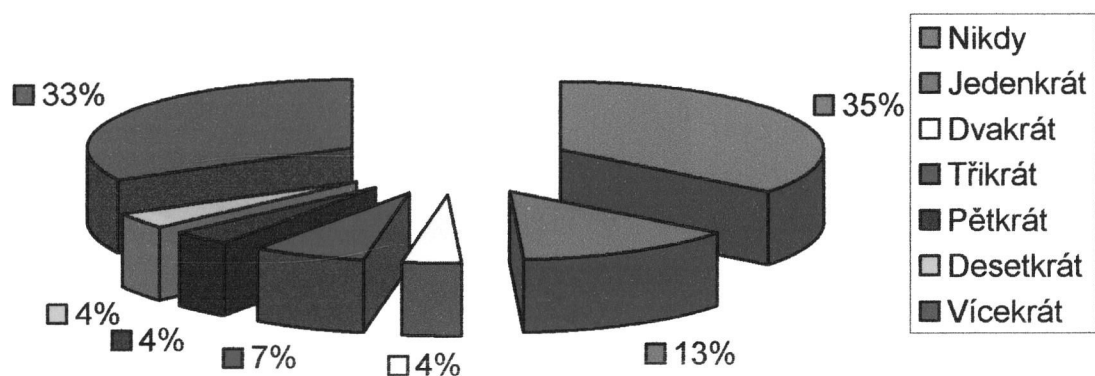

graf 3 Struktura respondentů podle pohlaví

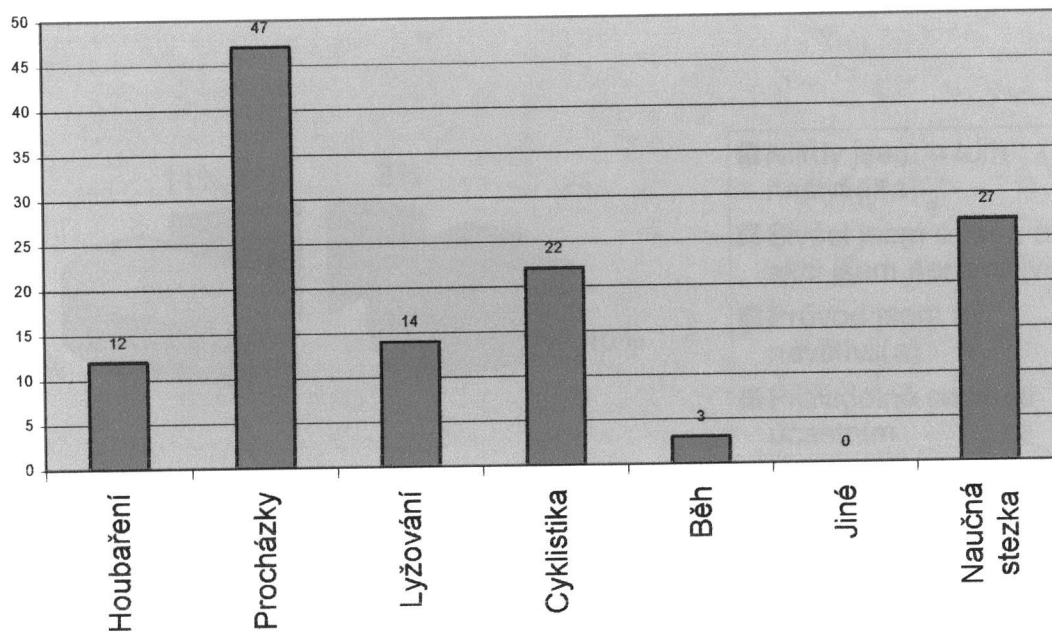
graf 4 Návštěvnost vrchu Rudný

2. Kolikrát jste navštívili vrch Rudný?

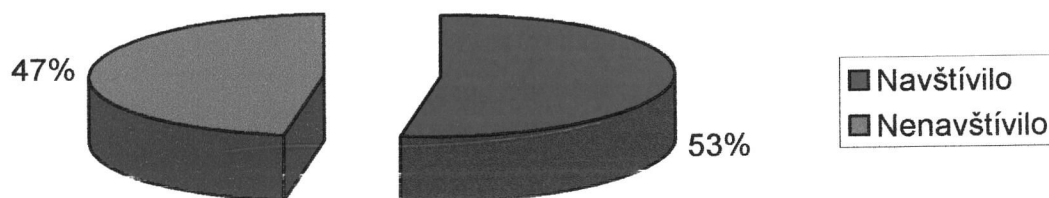
graf 5 Účel návštěvy vrchu Rudný

3. Účel návštěvy vrchu rudný?

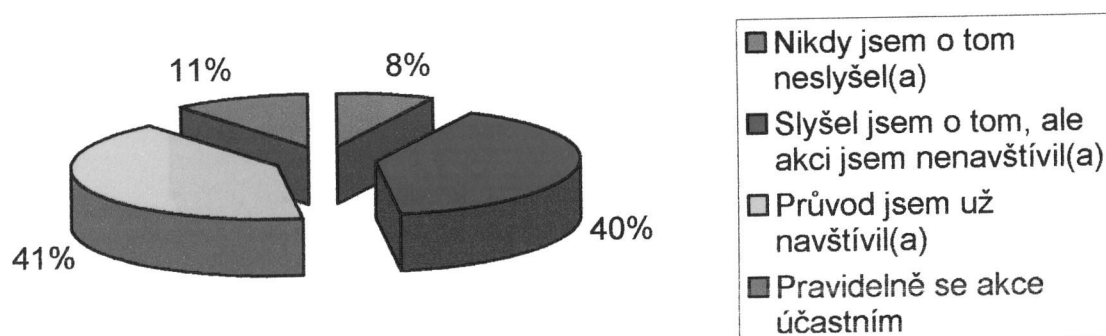
graf 6 Návštěvnost expozice v Muzeu Vysočiny

6. Navštívili jste již expozici v muzeu?

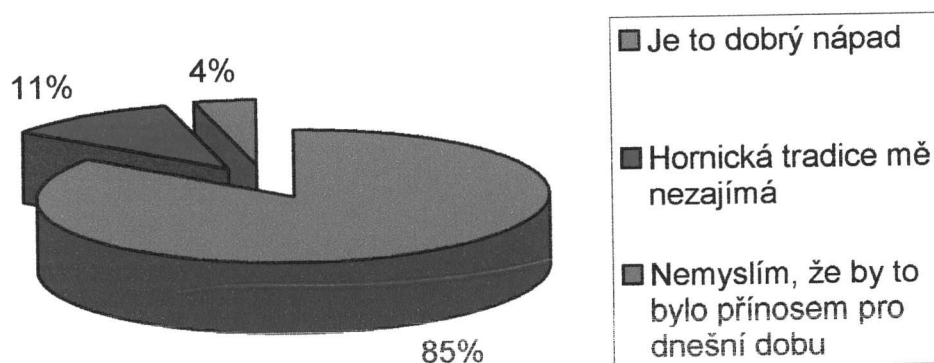
graf 7 Povědomí o existenci Jihlavského havířského průvodu

7. Co Vám říká akce s názvem Jihlavský havířský průvod?

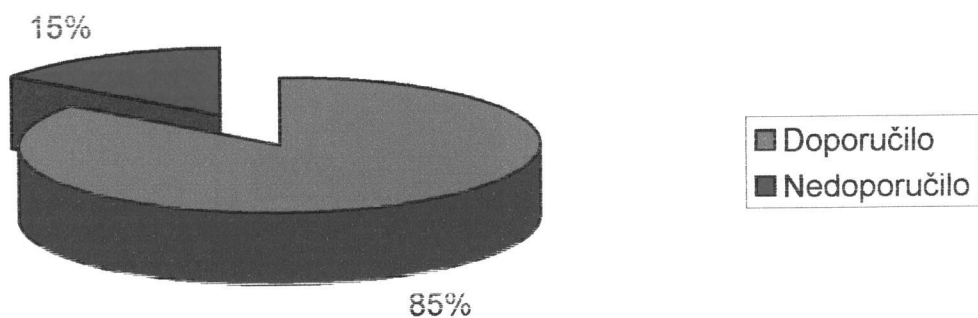
graf 8 Hodnocení tradice průvodu

8. Jak hodnotíte znovuoobnovení tradice průvodu?

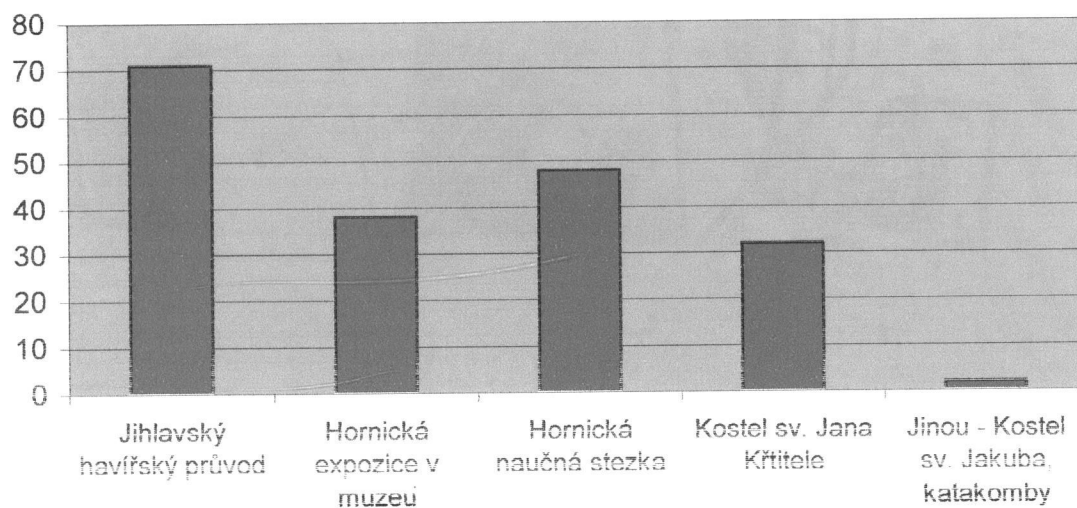
graf 9 Kolik respondentů by doporučilo hornickou historii

9. Doporučili byste ke shlédnutí některou z připomínek hornické historie města?

graf 10 Kterou připomínku by respondenti doporučili

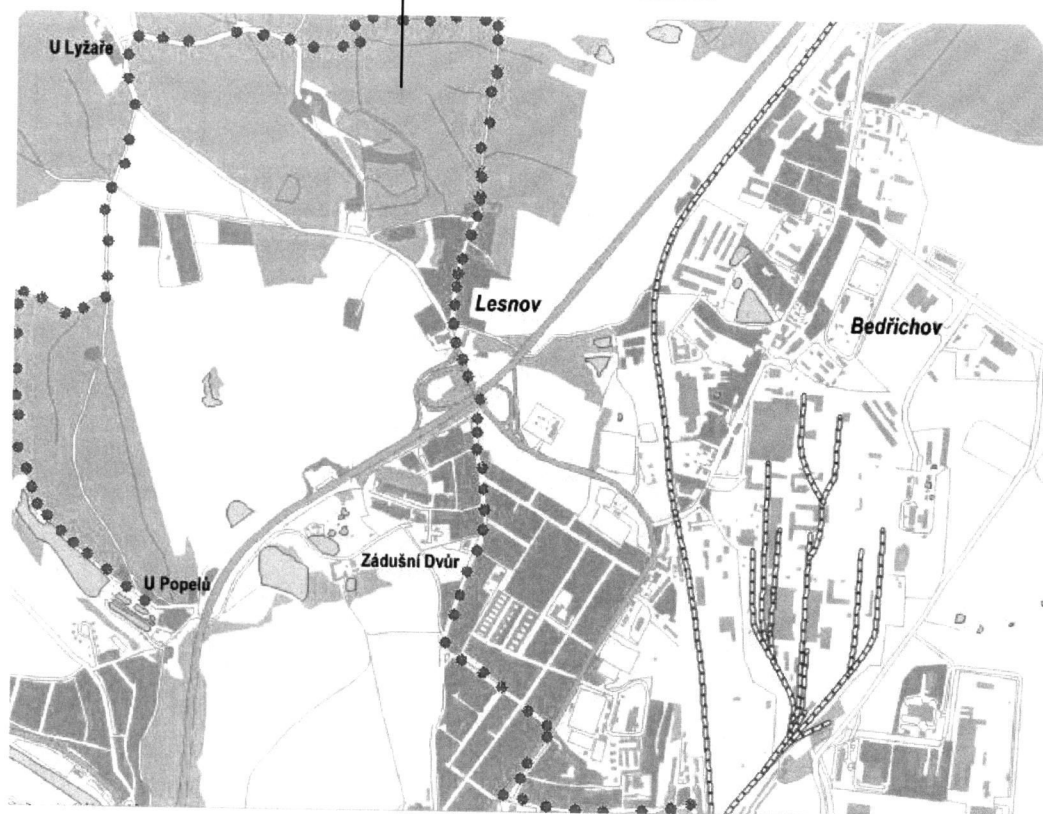
9. Kterou z připomínek hornické historie města byste doporučili k návštěvě?

Příloha č.4

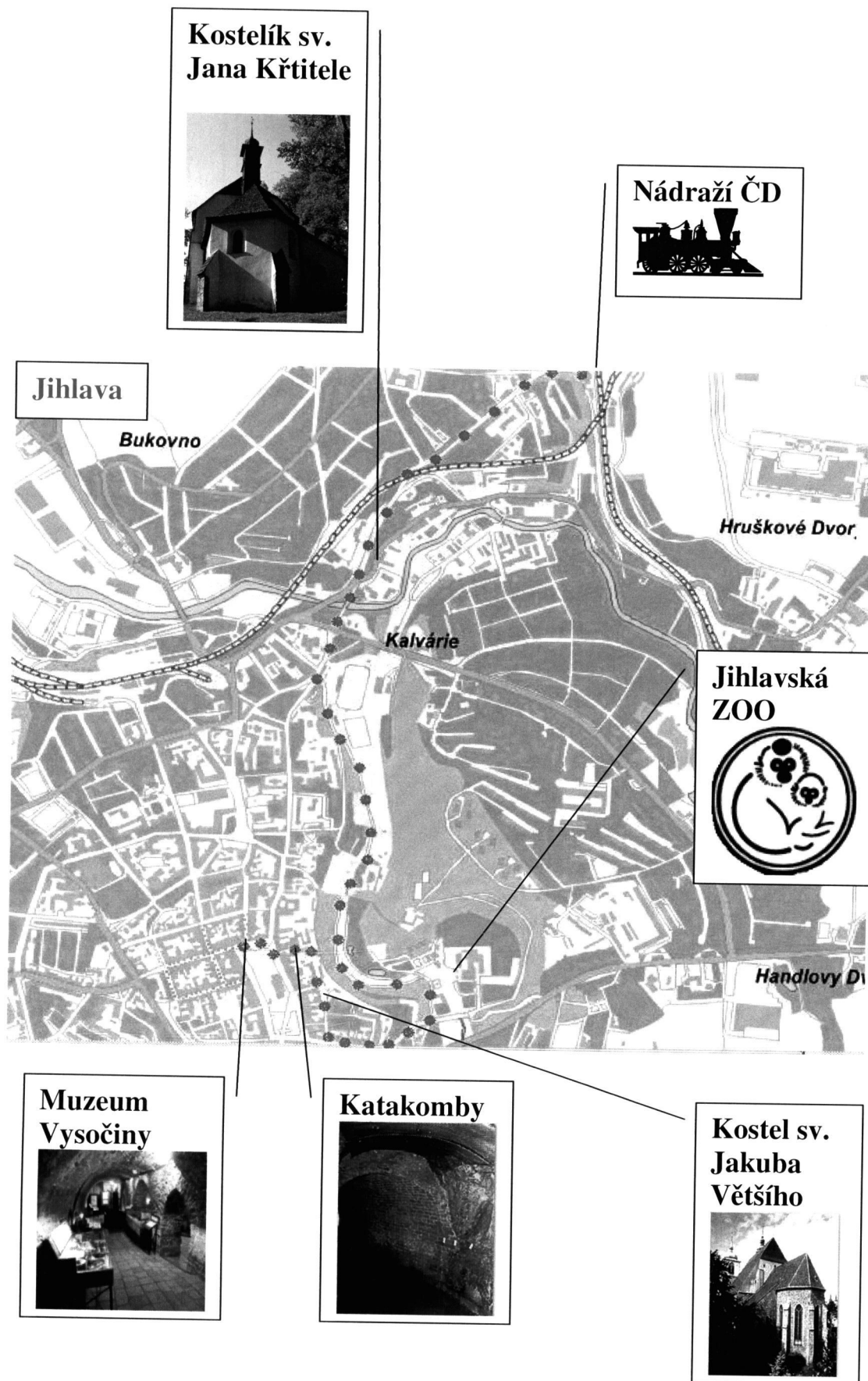
Trasa č. 1: Za hornickou tradicí

Vrch Rudný –
Hornická naučná
stezka

Příloha č.5

Trasa č.2: Jihlavská ZOO a městské památky

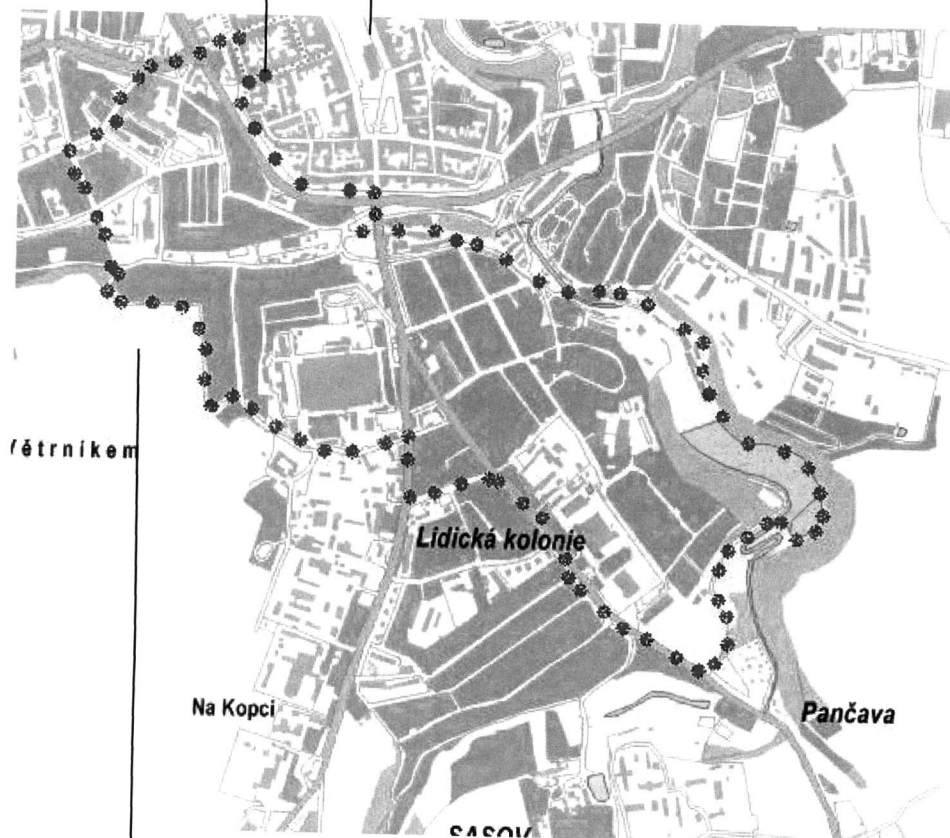
Příloha č. 6

Trasa č. 3: Putování jihlavskou přírodou

**Kostel
Nanebevzetí
Panny Marie**

**Náměstí
Jana
Masaryka**

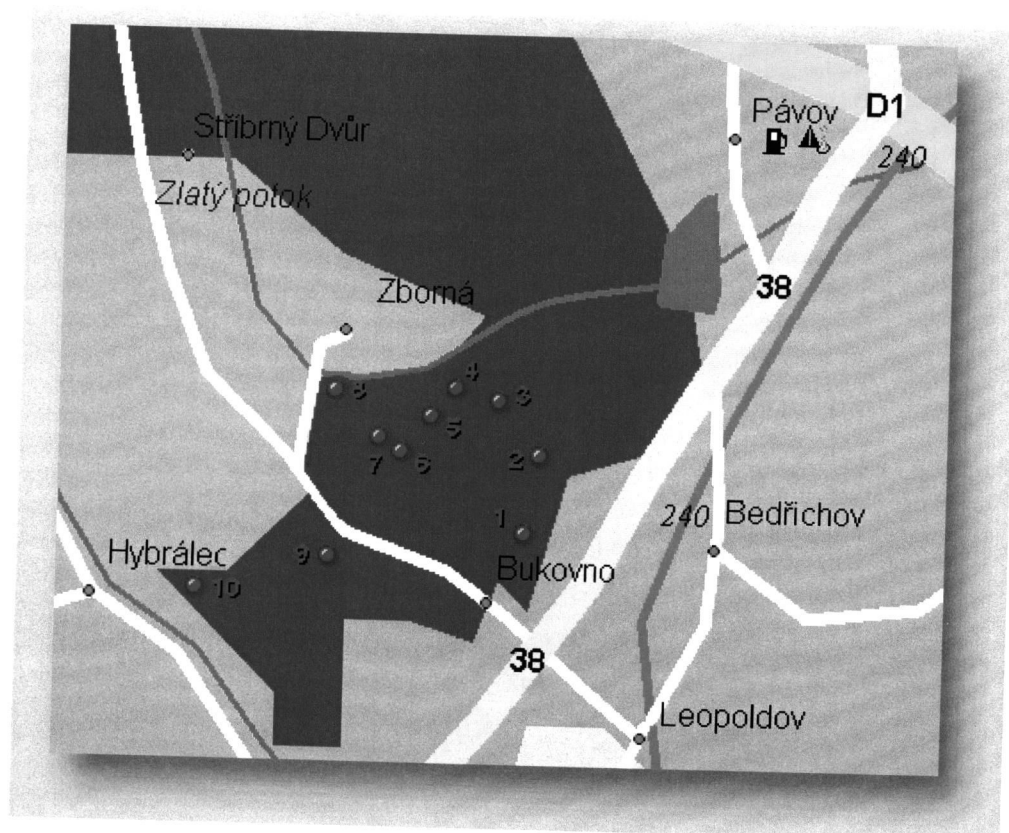

Skalka

Příloha č.7

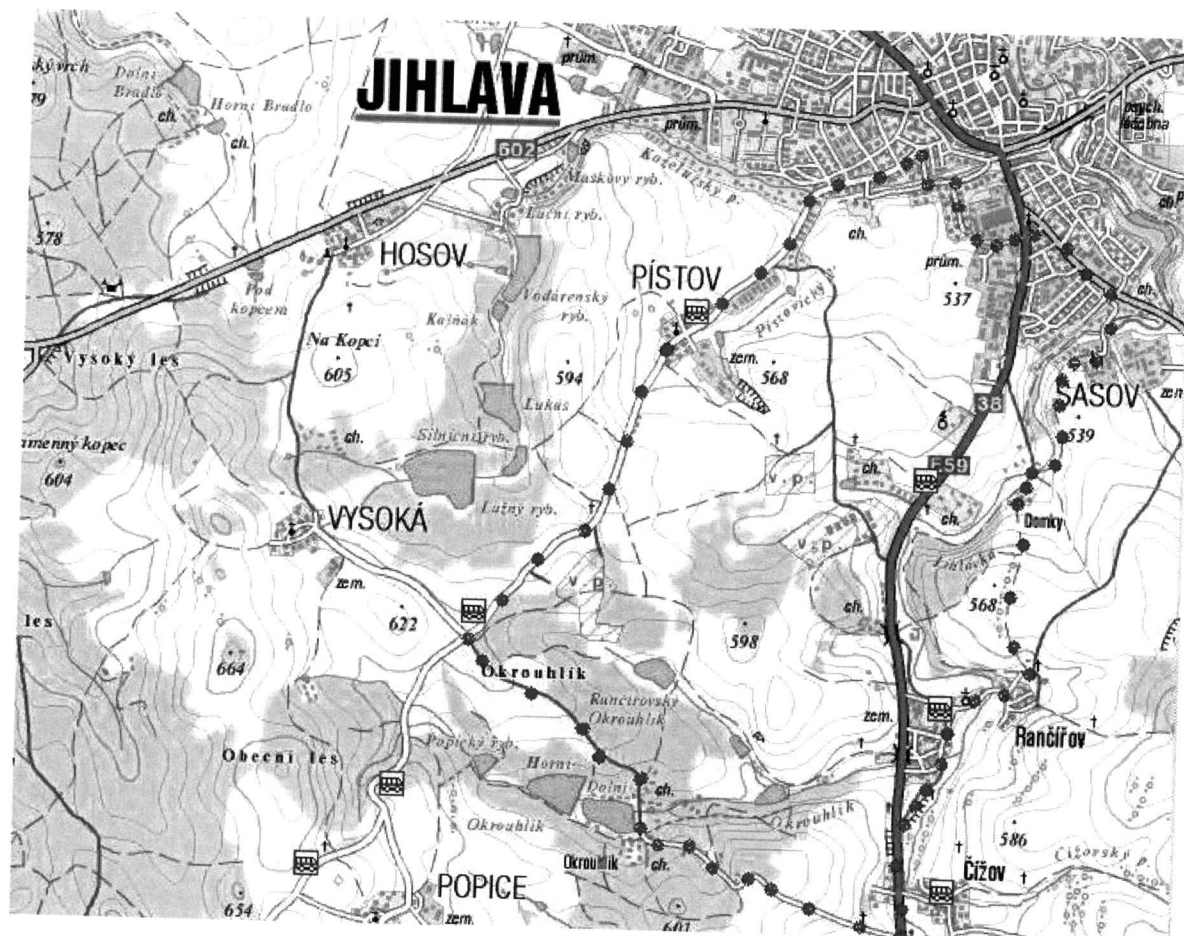
Trasa č.4: Hornická naučná stezka

zdroj : www.regionalist.cz/stibro

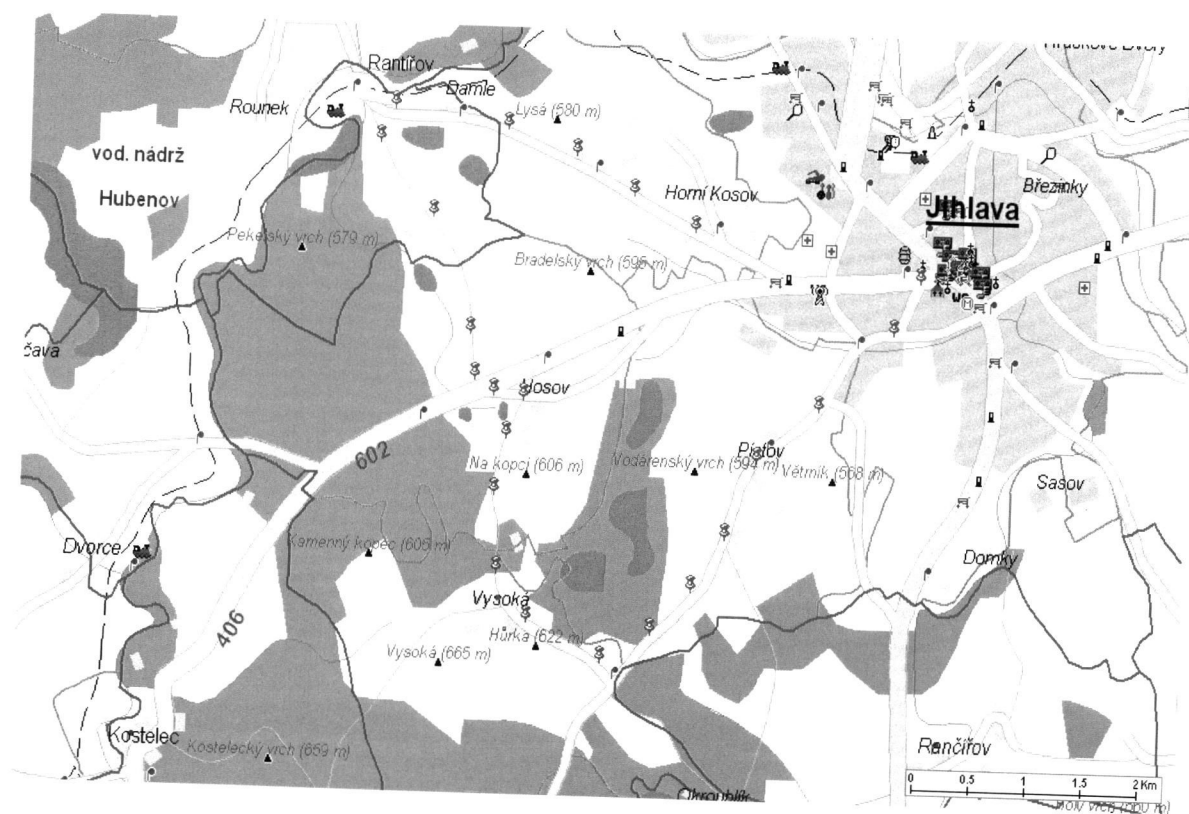
Příloha č. 8

Trasa č.5: Stříbrné okolí Jihlavy 1

Příloha č. 9

Trasa č.6: Stříbrné okolí Jihlavy 2

Příloha č. 10

Informační tabule hornické naučné stezky

Vážení přátelé,

nacházíte se na začátku naučné stezky, která si klade za cíl seznámit Vás s historií dolování stříbra v okolí Jihlavy a zároveň i s přírodou, která naše město obklopuje. V první části trasy, která je dlouhá 3 km, je osm informačních tabulí a její konec je ve Zbořné u zastávky MHD.

Čtyři stanoviště jsou tematicky zaměřena na ukázky pozůstatků hornické činnosti a další čtyři jsou věnována historii rozhledny na vrchu Rudném (Šacberk) a přírodním zajímavostem. Celá trasa je přehledně označena. Doufáme, že se Vám tato naučná stezka vedená krásnou přírodou bude líbit, a že bude zároveň i zdrojem poučení o slavné minulosti královského horního města Jihlavy.

Střecha Evropy - rozvodí moří

Stanoviště č. 2

V tomto místě se nacházíte na pomyslné, ale hydrologicky mimořádně významné čáře, která probíhá Evropou a v délce mnoha set kilometrů protíná také Českou republiku, přičemž několik desítek km připadá i na Českomoravskou vysočinu. Jde o úzký pás země na vyvýšeninách, oddělující dvě oblasti, z nichž povrchová voda - potoky, říčky a řeky tečou na dvě různé strany. Protože jde o "hlavní evropské rozvodí", také definované jako evropská linie přes kterou neteče žádná voda - část zde pramenících toků směřuje k Severnímu moři, druhá část k Černému moři. I když tato "střecha Evropy" není příliš vysoká (540 m n.m.), vyvěrá zde v prameništích křišťálově čistá voda a záleží jen na nás, jakou ji po průtoku našimi vesnicemi, městečkami a městy předáváme dál - do níže položených oblastí.

Buďme vděční za naši krásnou přírodu - chraňme čistotu vodních toků na "střeše Evropy".

Šachta sv. Jiří (též sv. Trojice)

Stanoviště č. 3

Toto hornické dílo pochází z nejstarší etapy dolování v okolí Jihlavy. V roce 1592 zde byla již jen stará zatopená šachta. O její obnovu se pokusil Vít Baroch za pomoci jihlavské obce. Havíři zde čerpali třicet dní a nocí vodu a hladinu pak udržovali v hloubce 60 m od ústí šachty. Pro slabý výtěžek stříbrných rud však bylo dílo opuštěno. Další pokus o průzkum a těžbu byl podniknut v roce 1734, ale po dvou letech nezbylo, než ze stejných důvodů práce ukončit. Pod šachtu byla ražena krátká odvodňovací štola, po níž zůstal výkop v úrovni potůčku, který teče paralelně s kůtíštěm. Na šachtě byl instalován velký a účinný vodotěžný stroj na horní náhon. K jeho principu lze zjednodušeně říci - "voda čerpala vodu!"

Náhon k vodotěžnému stroji

Stanoviště č. 4

K vodotěžnému stroji, jež byl nad šachtou sv. Jiří instalován, byla přiváděna voda ze vzdálenosti 1 km pomocí vodního náhonu, před kterým nyní stojíme. Tento náhon, dnes již nefunkční a suchý, existuje dosud téměř v celém svém průběhu a je přerušen pouze lesními cestami a lyžařským vlekem. Začíná na okraji obce Zbořná, u cesty vedoucí podél Zlatého potoka. Dle výškového rozdílu mezi náhonem a ústím šachty lze soudit, že vodotěžný stroj byl poháněn vodním kolem na svrchní vodu.

(Do těžních jam se dostávala voda povrchová i podzemní a nesmírně havířům komplikovala již tak těžkou práci. Nejlepším prostředkem k odvodnění podzemního pracoviště bylo, pokud to terén dovozoval, proražení štoly. Tam, kde se štola založit nedala, se muselo odvodňovat za pomoci vrátku, žentouru nebo vodního kola a

vytahovat vodu v měších. Později se konstruovali technicky jednoduché, ale neobyčejně důvtipné pumpy na nejrůznější pohon.

Obvaly u štol svatého Jiří

Stanoviště č. 5

V okolí šachty sv. Jiří se nachází ještě 25 větších hromad vykopaného materiálu - tzv. obvalů. Svědčí to o sledování rudní žíly ve směru východ - západ v délce až 400 m. Původně byla většina průzkumných i těžebních šachet vydfvena srubovým způsobem.

Těžní plošina u ústí jámy se nazývala hejpánek. Nad ústím byla postavena šachetní budova, nazývaná bechyně nebo kavna, kde bylo místo pro těžní zařízení a pro havíře. Protože šachty byly blízko vedle sebe, docházelo v podzemí často k prorážkám do sousedního díla, což vedlo obyčejně k dlouhým sporům. Zdejší šachty dosahovaly hloubek nejvýše dvaceti až třiceti metrů. Na připojeném obrázku je vidět vrátek, jehož pomocí havíři vytahují vyrubanou horninu ze šachty.

Vrch Rudný (Šacberk - 613,3 metrů nad mořem)

Stanoviště č. 6

Na vrchu Rudný (Šacberk) se nacházela rozhledna ve tvaru osmiúhelníku o výšce 27 m. Veřejnosti byla zpřístupněna 1. září 1907 a o její výstavbu se zasloužil Jihlavský okrášlovací spolek (Verschönerungsverein für Iglau und Umgebung). Na vyzděném základu, který se dodnes zachoval, bylo pět dřevěných pater a ochoz s nádherným panoramatickým výhledem. Rozhledna byla v provozu 37 let. Koncem druhé světové války vyhořela. Obnovena již nebyla.

Zdejší lesy jsou z větší části tvořeny porosty s převahou jehličnatých dřevin, hlavně smrku. Na některých místech je vyšší zastoupení jedle, která na severním svahu vytváří dokonce vzácné jedliny (s příměsí modřínů). Místy jsou menší zbytky přirozených smíšených lesů, které jsou tvořeny hlavně bukem, smrkem a jedlí. V bylinném patře se vyskytuje m.j. mařinka vonná, bažanka vytrvalá, pstroček dvoulistý, starček Fuchsův, místy kopytník evropský, kokofík přeslenitý a z kapradin například kaprad' samec, kaprad' rozložená a papratka samice.

Z ostatních přírodních zajímavostí jsou to například ptáci - hnízdí zde sýkora parukářka i uhelníček, brhlík lesní, čížek lesní, datel černý, strakapoud velký i vzácné žluna šedá.

Z dravců kromě káně lesního i krahujec obecný a z nočních dravců kalous obecný a puštík obecný.

Vrch Rudný (geologické zastavení)

Stanoviště č. 7

Vrch Rudný je budován velmi silně přeměněnou (metamorfovanou) horninou, tzv. migmatitem. Je to hornina světlé, namodralé barvy, většinou středně zrnitá a je tvořena převážně křemencem, živci plagioklaem a draseným živcem, silimanitem, muskovitem a biotitem (světlá a tmavá slída), vzácně se objevuje i granát. Mírně je na Rudném zastoupen jiný typ migmatitu, který je bílošedý a tvořený prakticky jen křemenem, živci a silimanitem, slídy jsou v něm vzácné. Pouze malé polohy pak tvoří další druhy hornin: erlany (přeměněné horniny tvořené pyroxeny, živcem, křemencem, amfibolem a kalcitem), lampofyr (tmavě šedá vyvřelá, žilná hornina) a žilné horniny žulového složení.

Ve svahu jsou vidět naskupeniny rulových balvanů, rozvolněné z výchozů mechanickým zvětráváním za ledových dob ve starších čtvrtohorách. Stojí za připomínku, že ruly (k nimž řadíme i migmatity), patří k

dávajícím horninám Českomoravské vysočiny a zároveň v této oblasti i k horninám nejstarším (u některých vypočteno až na 1,5 miliardy let).
se zpět po značce ke sjezdovce a dále lesní cestou ke Zborné.

Náhon u starého báňského rybníka

Staniště č. 8

Hornický náhon, jehož vodním proudem byl poháněn vodotěžný stroj na šachtě sv. Jiří, byl napájen ze starého báňského rybníka, po němž se zachovala hráz na levé straně silnice při vjezdu do Zborné u Jihlavy.

Starší horníci pracovali poměrně jednoduchými nástroji. Byly to želízko, mlátek, špičák, kopáč, lopata a různé sochory. Želízka a mlátky měly různá jména podle účelu a velikosti. Protože nástroje musely být ostré, pracovali v blízkosti dolu i důlní kováři.

Na tomto stanovišti končí první část naučné stezky. Další trasa v délce tří kilometrů má ještě dvě stanoviště, a je ukončena na Borovince (rybník). Ti kteří již dále nepůjdou, mohou použít autobusového spojení z obce Zborná do Jihlavy.

Zbytky důlních prací pod Lyžařem

Staniště č. 9

U nás se nachází další z dochovaných zbytků důlních prací v délce 80 m ve směru sever - jih. Tyto práce přesněji datovat. Jedná se o šachetní dolování, u něž byl následující postup: Ložisko muselo být otevřeno v díle, pak teprve dostal zájemce propůjčku. Začala se razit tzv. nálezná jáma. Hlavními důlními díly byly klonné šachty, zakládáné na žilném pásu hustě vedle sebe, protože umožnily uplatnění většího počtu děl a havířů, aby ložisko mohlo být co nejrychleji a nejúplněji vydobyto. Úklon jámy nebyl pravidelný a šel podle žíly. Profil byl takový, aby se do jámy vešly schody a okovy s těžním lanem. Materiál byl vyvozen na povrch v okovu nebo v měchu.

Štola sv. Jana Nepomuckého

Staniště č. 10

Otevřena v roce 1776 a po několika letech činnosti dosáhla délky 330 metrů. Dílo bylo raženo po 1 m, v chudě zrudněné křemenné žíle. Štola byla hnána velmi nízko pod povrchem a proto docházelo k častému zvětralému hornině. Bylo nutno dřevit ještě 160 m od jejího ústí. Na výchozu žíly v malé rulové skalce 6 m od ústí štoly byla ražena šachtice, která umožnila lepší odsun rubaniny a zlepšení větrání díla. Práce pokračovaly rychle, protože již byly používány trhaviny. Pro usnadnění prací byla 223 m od ústí hloubena

malé problémy s přívalem důlní vody a nízkou výtěžností rudy bylo dílo v roce 1780 opuštěno. Štola je v současné době nepřístupná a zatopená. Výtok vody ze štoly je upraven jako studánka.

Stežka naučná končí. Doufáme, že Vám byla nejen příjemnou procházkou okolím Jihlavy, ale i zdrojem informací o její hornické minulosti. Vraťte se po značené trase k odbočce k hájovně a odtud vpravo lesní cestou na rekreační rybník Borovinku.